PAUKŠČIAI

norintiems stebėti ir pažinti

44
(2019/4)

LOD

ISSN 2029-2503

Viršelyje:
Ilgauodegė zylė (Aegithalos caudatus). Ventės ragas, 2018-10-14
© Kęstutis Zdanevičius

Lietuvos ornitologų draugijos leidinys apie paukščius, jų apsaugą, stebėjimus.
Leidžiamas nuo 2009 m. kartą per tris mėnesius.

Vyr. redaktorius
Mindaugas KIRSTUKAS
Tel. 8 615 56 868
mindaugas.kirstukas@gmail.com

Atsakingasis redaktorius
Gediminas PETKUS

Redakcijos kolegija
Dr. Vidmantas ADOMONIS
Arūnas ČERKAUSKAS
Dr. Gintarė GRAŠYTĖ
Saulius KARALIUS
Marius KARLONAS
Julius MORKŪNAS
Eglė PAKŠTYTĖ
Liutauras RAUDONIKIS
Dr. Modestas RUŽAUSKAS

Leidykla „Lututė“
9-ojo Forto g. 32
LT-48196 Kaunas
El. p. *lutute@lutute.lt*
www.lutute.lt

Tiražas 1000 egz.

PAUKŠČIAI / BIRDS
The magazine of Lithuanian Ornithological Society about birds, their observations and protection. Published quarterly since 2009.

Editor in chief
Mindaugas KIRSTUKAS

Lietuvos ornitologų draugija (LOD) – tai nevyriausybinė organizacija, kuri rūpinasi Lietuvoje aptinkamų laukinių paukščių ir jų gyvenamosios aplinkos apsauga. Siekdama šio tikslo, draugija vienija gamtai ir paukščiams neabejingus Lietuvos žmones, rūpinasi ekologiniu visuomenės švietimu, paukščių populiacijų tyrimu ir monitoringu bei visuomeniškai kontroliuoja aplinkos ir biologinės įvairovės apsaugą reglamentuojančių įstatymų leidimą ir vykdymą. Nuo 1994 m. draugija yra tarptautinės paukščių apsaugos organizacijos „BirdLife International“ asocijuota narė. Norėdami tapti LOD nariu ar tiesiog prisijungti prie paukščių apsauga besirūpinančių bendraminčių, kreipkitės į LOD sekretoriatą adresu:
Lietuvos ornitologų draugija, Naugarduko g. 47-3, LT-5114 Vilnius.
Tel. / faks. (8 5) 213 04 98, el. p. lod@birdlife.lt; www.birdlife.lt.

LOD ŽINIOS / *LOD news*

G. Petkus. Išlydėjome daugiau nei 4 milijonus paukščių
We saw off more than 4 million birds 3
M. Karlonas. Lietuvos ir užsienio ornitologai varžėsi paukščių ralyje „Kuršių marios 2019“
Lithuanian and foreign birdwatchers competed in Birdwatching Rally Kuršių marios 2019“ 6

PAUKŠČIŲ APSAUGA / *Protection of birds*

L. Raudonikis. Dar neretai aptinkama, bet nykstanti upinė žuvėdra (*Sterna hirundo*)
Common Tern - still regularly seen, although declining 9

PAUKŠČIŲ TYRIMAI / *Bird surveys*

A. Čerkauskas, G. Grašytė. Aštuonių Europos Bendrijos svarbos rūšių inventorizacija
Inventory of eight bird species of European interest 19
E. Drobelis. Gyvatėdžiai praskleidžia paslapties skraistę
Short-toed Eagle's mystery is revealed 26

METŲ PAUKŠTIS / *Bird of the Year*

E. Drobelis. Juodasis peslys – 2020 m. paukštis
Black Kite - bird of 2020 28
D. Dementavičius, M. Ružauskas. 2019–2020 m. žiemos akcija – jūrinis erelis (*Haliaeetus albicilla*)
Winter bird counts. White-tailed Eagle 32

PAUKŠČIŲ ŽIEDAVIMAS / *Bird ringing*

D. Dementavičius, S. Rumbutis. Plėšriųjų paukščių ir juodųjų gandrų ženklinimas spalviniais žiedais Lietuvoje 2017–2019 m.
Color ringing of Birds of Prey and Black Storks in Lithuania in 2017-2019 36

SVARBIOS PUBLIKACIJOS / *Important publications*

LOD informacija. Atnaujintas „Lietuvos paukščių pažinimo vadovas“
Updated version of Lithuanian Bird Guide 38

ORNITOFAUNISTINIAI STEBĖJIMAI / *Bird observations*

S. Karalius. Ornitofaunistiniai stebėjimai Lietuvoje 2019 m. rudenį
Bird observations in Lithuania in autumn 2019 39
M. Karlonas, E. Pakštytė, M. Ružauskas. Retų paukščių stebėjimai kaimyninėse šalyse ir Vakarų Palearktikoje 2019 m. rudenį
Rare bird observations in adjacent countries and Western Palearctic in autumn 2019 44

ORNITOLOGO UŽRAŠAI / *Ornithologist's notes*

A. Kulbis. Iš ornitologijos istorijos Lietuvoje. Prie Lietuvos paukščių populiarinimo ištakų
From the history of Lithuanian ornithology. At the origin of bird popularization 45

ĮVAIRENYBĖS / *Various*

E. Pakštytė. Pietų Korėjoje įrengtos dirbtinės paukščių poilsio vietos – gelbėjimosi ratas migruojantiems tilvikams
Artificial bird roosts in South Korea 47

Žurnalas „Paukščiai“ siunčiamas visiems LOD nariams, jį galima užsiprenumeruoti visuose Lietuvos pašto skyriuose. Indeksas 5114.

Paukščių palydos Birvėtos žuvininkystės tvenkiniuose © Gediminas Petkus

Išlydėjome daugiau nei 4 milijonus paukščių!

Gediminas PETKUS

Pirmąjį spalio savaitgalį 44-iose Europos ir Azijos šalyse vyko vienas didžiausių ir masiškiausių paukščiams apsaugoti ir populiarinti skirtų renginių – paukščių palydos (*EuroBirdwatch 2019*). Renginio tikslas – didinti visuomenės susidomėjimą paukščiais ir jų apsauga, nes efektyvios gali būti tik bendros žmonijos pastangos, suteikiant viltį nykstančioms sparnuočių rūšims ir saugant jų svarbias buveines visame jų migracijos kelyje. Paukščių palydos buvo organizuojamos kiekvienoje šalyje atskirai. Stebėjimus koordinavo nacionaliniai *BirdLife* partneriai, tarp jų ir Lietuva, o jų rezultatai vėliau buvo siunčiami Europos paukščių stebėtojų koordinavimo centrui, kurio funkcijas šiais metais vykdo Slovakijos ornitologų draugija.

Šiais metais 1089 renginiuose dalyvavo apie 30 000 žmonių. Rezultatus laiku atsiuntė 35 šalys. Iš viso stebėta net 4,2 mln. paukščių. Prie šios skaičiavimo akcijos daugiausia prisidėjo vietiniai paukščių stebėtojai. Daugiausia renginių suorganizuota Rusijoje (326), Vengrijoje (140) ir Lenkijoje (95). Daugiausia paukščių suskaičiuota Suomijoje (1 300 000), Švedijoje (1 200 000), Vengrijoje (325 039), Norvegijoje (220 436) ir Lietuvoje (168 434).

Gausiausiai pagal bendrus rezultatus skrido baltaskruostės berniklės (918 859), keršuliai (718 625) ir paprastieji varnėnai (309 306).

Gausiausiai Lietuvoje skrido keršuliai (32 615), paprastieji varnėnai (27 143) ir mėlynosios zylės (23 143).

Lietuvoje iš viso suorganizuoti 32 renginiai, kuriuose dalyvavo 422 žmonės.

Iš viso suskaičiuota 168 434 paukščiai (5 rezultatas iš dalyvaujančių šalių), užregistruota net 130 paukščių rūšių.

LOD sekretoriatas dėkoja visiems dalyvavusiems paukščių palydose. Ypač dėkoja rezultatus atsiuntusiems renginių koordinatoriams: Kretingos muziejui, Varnių regioninio parko direkcijai, Kauno marių regioninio parko direkcijai, Žuvinto biosferos rezervato direkcijai, Metelių regioninio parko direkcijai, Dubysos regioninio parko direkcijai, Kamanų valstybinio gamtos rezervato direkcijai, Kurtuvėnų regioninio parko direkcijai, Vištyčio regioninio parko direkcijai, Viešvilės gamtinio rezervato direkcijai, Nemuno deltos regioninio parko direkcijai, Klaipėdos universitetui, Labanoro klubui, Modestui Bružui, Dariui ir Daivai Norkūnams, Astai ir Kęstučiui Jarmalavičiams, Elmarui Duderiui, Astai Petrusevičienei, Birutei Maldūnienei, Vidmantui Lopetai, Vidui ir Vidai Laukžemiams, Eglei Pakštytei, Juozui Miškiniui, Panemunės bendruomenei, Kristupui Bilinskui, Nerijui Žitkevičiui ir Povilui Bagdonui.

Palydose stebėtų paukščių rūšių sąrašas

Gulbė nebylė	*Cygnus olor*	605
Mažoji gulbė	*Cygnus columbianus*	7
Gulbė giesmininkė	*Cygnus cygnus*	291
Želmeninė žąsis	*Anser fabalis*	838
Tundrinė žąsis	*Anser serrirostris*	62
Baltakaktė žąsis	*Anser albifrons*	692
Pilkoji žąsis	*Anser anser*	2603
Baltaskruostė berniklė	*Branta leucopsis*	2
Eurazinė cyplė	*Mareca penelope*	460
Pilkoji antis	*Mareca strepera*	50
Rudagalvė kryklė	*Anas crecca*	229
Didžioji antis	*Anas platyrhynchos*	1844
Smailiauodegė antis	*Anas acuta*	8
Šaukštasnapė antis	*Spatula clypeata*	71
Rudagalvė antis	*Aythya ferina*	101
Kuoduotoji antis	*Aythya fuligula*	422
Žiloji antis	*Aythya marila*	1
Klykuolė	*Bucephala clangula*	360
Mažasis dančiasnapis	*Mergellus albellus*	6
Didysis dančiasnapis	*Mergus merganser*	329
Jerubė	*Bonasa bonasia*	1
Kurapka	*Perdix perdix*	79
Juodakaklis naras	*Gavia arctica*	207
Mažasis kragas	*Tachybaptus ruficollis*	6
Ausuotasis kragas	*Podiceps cristatus*	559
Juodakaklis kragas	*Podiceps nigricollis*	1
Didysis kormoranas	*Phalacrocorax carbo*	2721
Didysis baltasis garnys	*Ardea alba*	184
Pilkasis garnys	*Ardea cinerea*	202
Baltasis gandras	*Ciconia ciconia*	1
Rudasis peslys	*Milvus milvus*	3
Jūrinis erelis	*Haliaeetus albicilla*	31
Nendrinė lingė	*Circus aeruginosus*	4
Javinė lingė	*Circus cyaneus*	9
Vištvanagis	*Accipiter gentilis*	4
Paukštvanagis	*Accipiter nisus*	108
Paprastasis suopis	*Buteo buteo*	200
Tūbuotasis suopis	*Buteo lagopus*	7
Mažasis erelis rėksnys	*Clanga pomarina*	1
Žuvininkas	*Pandion haliaetus*	2
Paprastasis pelėsakalis	*Falco tinnunculus*	1
Startsakalis	*Falco columbarius*	2
Sketsakalis	*Falco subbuteo*	1
Sakalas keleivis	*Falco peregrinus*	2
Nendrinė vištelė	*Gallinula chloropus*	2
Laukys	*Fulica atra*	5844
Pilkoji gervė	*Grus grus*	3370
Jūršarkė	*Haematopus ostralegus*	1
Jūrinis kirlikas	*Charadrius hiaticula*	1
Dirvinis sėjikas	*Pluvialis apricaria*	1592
Jūrinis sėjikas	*Pluvialis squatarola*	10
Paprastoji pempė	*Vanellus vanellus*	9552
Juodakrūtis bėgikas	*Calidris alpina*	198
Gaidukas	*Calidris pugnax*	37
Perkūno oželis	*Gallinago gallinago*	49
Didžioji kuolinga	*Numenius arquata*	2
Paprastasis griciukas	*Limosa limosa*	1
Tamsusis tilvikas	*Tringa erythropus*	3
Žaliakojis tulikas	*Tringa nebularia*	2
Brastinis tilvikas	*Tringa ochropus*	1
Rudagalvis kiras	*Chroicephalus ridibundus*	954
Paprastasis kiras	*Larus canus*	220
Silkinis kiras	*Larus fuscus*	5
Sidabrinis kiras	*Larus argentatus*	131
Balnuotasis kiras	*Larus marinus*	6
Uolinis karvelis	*Columba livia*	297
Uldukas	*Columba oenas*	77
Keršulis	*Columba palumbus*	32615
Pietinis purplelis	*Streptopelia decaocto*	38
Žvirblinė pelėda	*Glaucidium passerinum*	3
Naminė pelėda	*Strix aluco*	4
Tulžys	*Alcedo atthis*	3
Pilkoji meleta	*Picus canus*	2
Žalioji meleta	*Picus viridis*	1
Juodoji meleta	*Dryocopus martius*	9
Didysis margasis genys	*Dendrocopos major*	28
Vidutinis margasis genys	*Dendrocoptes medius*	8
Mažasis margasis genys	*Dryobates minor*	10
Lygutė	*Lullula arborea*	161
Dirvinis vieversys	*Alauda arvensis*	530
Šelmeninė kregždė	*Hirundo rustica*	39
Langinė kregždė	*Delichon urbica*	2
Miškinis kalviukas	*Anthus trivialis*	12
Pievinis kalviukas	*Anthus pratensis*	182
Uolinis kalviukas	*Anthus petrosus*	1
Baltoji kielė	*Motacilla alba*	120
Karetaitė	*Troglodytes troglodytes*	36
Erškėtžvirblis	*Prunella modularis*	120
Liepsnelė	*Erithacus rubecula*	132
Dūminė raudonuodegė	*Phoenicurus ochruros*	21
Paprastasis kūltupys	*Oenanthe oenanthe*	1
Baltabruvis strazdas	*Turdus iliacus*	28
Juodasis strazdas	*Turdus merula*	178
Smilginis strazdas	*Turdus pilaris*	632
Strazdas giesmininkas	*Turdus philomelos*	161
Amalinis strazdas	*Turdus viscivorus*	65
Žalioji pečialinda	*Phylloscopus sibilatrix*	1
Pilkoji pečialinda	*Phylloscopus collybita*	39
Nykštukas	*Regulus regulus*	139
Ilgauodegė zylė	*Aegithalos caudatus*	1009
Paprastoji pilkoji zylė	*Poecile palustris*	120
Šiaurinė pilkoji zylė	*Poecile montanus*	71
Kuoduotoji zylė	*Laphophanes cristatus*	29
Juodoji zylė	*Periparus ater*	28
Mėlynoji zylė	*Cyanistes caeruleus*	23426
Didžioji zylė	*Parus major*	10622
Bukutis	*Sitta europaea*	46
Liputis	*Certhia familiaris*	17
Plėšrioji medšarkė	*Lanius excubitor*	11
Kėkštas	*Garrulus glandarius*	971
Šarka	*Pica pica*	98
Kuosa	*Coloeus monedula*	169
Kovas	*Corvus frugilegus*	1168
Pilkoji varna	*Corvus cornix*	570
Kranklys	*Corvus corax*	168

Paprastasis varnėnas	*Sturnus vulgaris*	27143
Naminis žvirblis	*Passer domesticus*	290
Karklažvirblis	*Passer montanus*	221
Kikilis	*Fringilla coelebs*	18448
Šiaurės kikilis	*Fringilla montifringilla*	1600
Svilikėlis	*Serinus serinus*	10
Žaliukė	*Chloris chloris*	505
Dagilis	*Carduelis carduelis*	279
Alksninukas	*Spinus spinus*	5496

Paprastasis čivylis	*Linaria cannabina*	710
Eglinis kryžiasnapis	*Loxia curvirostra*	4
Juodagalvė sniegena	*Pyrrhula pyrrhula*	140
Svilikas	*Coccothraus. coccothraustes*	66
Geltonoji starta	*Emberiza citrinella*	547
Nendrinė starta	*Emberiza schoeniclus*	25
Žvirbliniai sp.	*Passeriformes*	1118
Žąsiniai sp.	*Anseriformes*	1806
Kiriniai sp.	*Laridae*	463

Birvėtos žuvininkystės tvenkininiai
© Gediminas Petkus

Klaipėdos universiteto paukščių palydos
© Klaipėdos universitetas

© Gediminas Petkus

Marius KARLONAS

Paukščiai stebimi Kuršių mariose © Mindaugas Ilčiukas

Lietuvos ir užsienio ornitologai varžėsi paukščių ralyje „Kuršių marios 2019“

2019 m. spalio 11–13 d. pamaryje praūžė jubiliejinis 20-asis paukščių stebėtojų ralis „Kuršių marios 2019“. Šiais metais jau tradiciniu tapęs renginys skirtas spalio 12 d. minimai Pasaulinei migruojančių paukščių dienai paminėti. Šių metų tema – saugome paukščius mažindami plastiko taršą. 70-yje pasaulio šalių suorganizuotais daugiau nei 600 renginių (paukščių stebėtojų ralis „Kuršių marios 2019“ yra vienas iš jų; daugiau informacijos rasite *www.worldmigratorybirdday.org*) siekiama atkreipti pasaulio visuomenės dėmesį į didžiules plastiko taršos problemas, kurios daug žalos pridaro ir migruojantiems paukščiams (*https://www.youtube.com/watch?v=1NiiHfhShSk&t=11s*).

Kaip ir kiekvienais metais, renginys sulaukė didelio Lietuvos ir užsienio paukščių stebėtojų dėmesio. Šiais metais varžybose dalyvavo 23 paukščių stebėtojų komandos, iš jų 7 atvyko iš gretimų šalių (3 – lenkų, 2 – latvių, 1 – estų, 1 – suomių). Taip pat pora mišrių tautybių komandų.

Kaip įprastai, renginys prasidėjo penktadienio vakarą Kintų žuvininkystės tvenkinių turizmo komplekso „Mėlynasis karpis“ salėje. Atidarymo metu LOD direktorius Liutauras Raudonikis pasveikino visus atvykusius į jubiliejinį paukščių stebėtojų ralį ir aptarė svarbiausias šių metų varžybų taisykles. Netrukus dalyviai išskubėjo į

Renginio dalyviai laukia rezultatų © Mindaugas Ilčiukas

Liutauras Raudonikis ir Kęstutis Jarmalavičius © Gediminas Petkus

kambarius planuoti varžybų dienos strategijos ir ilsėtis prieš svarbią dieną.

Ankstyvą šeštadienio rytą, 7 val., prasidėjo 12 val. trukusios varžybos. Oras pasitaikė nedėkingas: itin vėjuota ir lietinga, todėl stebėjimo sąlygos buvo nekokios. Pirmosiomis ryto valandomis paukščiai beveik nemigravo, todėl komandoms teko ekspromtu keisti jau nusistovėjusias varžybų strategijas. Gerokai po pietų lietus ir vėjas aprimo ir paukščiai šiek tiek suaktyvėjo, taigi kantriausios ir atkakliausios komandos sugebėjo pasiekti neblogų rezultatų ir atrasti įdomesnių paukščių rūšių.

Išvargę po sunkios ir įtemptos dienos, 19 val. komandų nariai pridavė savo stebėtų paukščių sąrašus, o varžybų organizatoriai suskubo viską suvesti į sistemą. Valandėlę atsipūtę, pasikeitę šlapius drabužius ir pasigardžiavę žuvienės dubenėliu, dalyviai vėl sugužėjo į salę, kur jų laukė du praneši-

1-ąją vietą užėmė estų ir latvio (Margus Ots, Andris Klepers, Mariliis Paal, Uku Paal) komanda „Estbirding“, kuriems pavyko pastebėti 118 paukščių rūšių

mai. L. Raudonikio skaitytas pranešimas apie varžybų istoriją, rezultatus ir statistiką prikaustė renginio dalyvius ir sulaukė didelio susidomėjimo. Tuomet auditorijos dėmesį perėmė renginio sumanytojas Krister Castren. Jis papasakojo apie renginio priešistorę, kilusią idėją ir pirmąsias varžybas.

20-ojo paukščių stebėtojų ralio proga buvo išrinktas ir naujas šio renginio logotipas, kurio rinkimuose aktyviai dalyvavo ir LOD feisbuko sekėjai. Susumavus komisijos ir visuomenės balsavimo rezultatus nauju renginio logotipu tapo Rytės Milišiūnaitės kūrinys.

Po istorinių pranešimų ir naujojo logotipo paskelbimo laukė kulminacinė renginio dalis – varžybų rezultatų apžvalga. Pradėjus nuo įprastų rūšių ir baigiant retais stebėjimais, apžvelgtos visos komandų aptiktos 149 paukščių rūšys. Nors oro sąlygos renginio dalyvių nelepino, stebėtojai vis dėlto užfiksavo ir retesnių paukščių: **jerubę, raguotąjį kragą, žuvininką, ilgasnapę vištelę, oželį nykštuką, laplandinį griciuką, jūrinį sėjiką, margasnapę žuvėdrą, silkinį kirą, žvirblinę pelėdą, juodagalvę devynbalsę, geltonbruvę pečialindą, ūsuotąją zylę**. Tiksliausiai bendrą rūšių skaičių atspėjo ir totalizatoriaus prizą laimėjo Kęstutis Jarmalavičius.

Paukščių stebėtojų ralio varžybų „Kuršių marios 2019“ organizatoriai – LOD sekretoriatas – dėkoja renginio rėmėjams: UAB „Goldengrass“, UAB „Castrade“, UAB „Kintai“, UAB „IDD“, T. Ivanausko zoologijos muziejui ir Ventės rago ornitologinei stočiai. Jų parama labai svarbi ne tik renginio organizatoriams, bet ir dalyviams. Tikimės jų paramos ir ateityje!

2-ąją vietą užėmė lietuvių ir latvių (Armandas Naudžius, Marius Karlonas, Karlis Millers, Gaidis Grandans) komanda „LitLat birding“ – 111 rūšių

3-ioji vieta atiteko latvių (Ainars Mankus, Jānis Jansons, Valts Jaunzemis, Māris Jaunzemis) komandai „Saldus izlase“ – 98 rūšys

Iki susitikimo ateinančiais metais!

Bendras komandų sąrašas

1	ESTBIRDING	118	13	DUBYSA	82
2	LITLAT BIRDING	111	14	MAZURY TEAM	82
3	SALDUS IZLASE	98	15	EŽIUKAI RŪKE	81
4	KETURI ŠVYTURY	97	16	VIDUTINIAI ERELIAI VERKSNIAI	81
5	NSO	96	17	PRITRENK MANE VARTELIAIS	77
6	RIGA&CO	96	18	KETURI VAROMI	71
7	CAT MANNIKINS	93	19	GIRULIAI	70
8	LINTU	92	20	POLNOCNE MAZURY	69
9	APUOKAS	91	21	TIGRINĖ ANTIS	67
10	BIRDPIX	91	22	VIRIDI	65
11	WARMIA TEAM	87	23	ZYLIUKAS	56
12	ŽALIOS VARNOS	83			

Iš viso stebėta *	152
Total observed *	

* rūšių - 5 grupė
* species - 5 group

Dar neretai aptinkama, bet nykstanti upinė žuvėdra (*Sterna hirundo*)

Liutauras RAUDONIKIS

Upinės žuvėdros (Sterna hirundo) © Eugenijus Drobelis

2018 m. vasarą Lietuvos ornitologų draugija (LOD) pradėjo įgyvendinti ES LIFE programos finansinio mechanizmo finansuojamą mažųjų žuvėdrų apsaugai skirtą projektą „Suinteresuotų institucijų pajėgumų pritaikymas gerinant upinių ir mažųjų žuvėdrų apsaugos būklę Lietuvoje“ (LIFE17 NAT/LT/000545). Jį planuojame tęsti iki 2022 m. gruodžio 31 d.

Šį projektą LOD įgyvendins kartu su partneriais: VĮ „Vidaus vandens kelių direkcija“, Nemuno kilpų regioninio parko direkcija ir UAB „EKO-STOMA“.

VEISIMOSI YPATUMAI

Upinės žuvėdros peri įvairaus dydžio kolonijomis, dažniausiai kartu su kitais kiriniais paukščiais – rudagalviais, paprastaisiais ar sidabriniais bei kaspijiniais kirais, mažosiomis žuvėdromis, nors retkarčiais aptinkamos ir pavienės šios rūšies poros. Pavienės poros ar nedidelės jų grupės dažniausiai aptinkamos nebūdingose rūšiai veisimosi buveinėse – užpelkėjusių ežerų ar upių smėlėtose pakrantėse, ant plovų, vandens augalijos ir pan.

Koloniją gali sudaryti nuo keleto iki kelių šimtų porų. Tačiau Lietuvoje didžiausios kolonijos tesiekia 200–250 porų. Dažniausiai šalyje jų skaičius svyruoja tarp 20–100. Upinės žuvėdros kolonijose dažniausiai peri homogeniškomis grupėmis. Tačiau koloniją gali sudaryti ir keletas grupių, ypač jei paukščiai peri greta esančiose nedidelėse salelėse arba jas skiria kirų kolonija. Jei upinių žuvėdrų grupė peri kartu su rudagalviais kirais, kurie yra žymiai gausesni, jos įsikuria kirų kolonijos pakraščiuose arba užima tam tikrą kompaktišką plotą kitose jos dalyse. Žuvėdrų pora nuo kaimynų gina tik, palyginti, nedidelį 2–3 m^2 plotą apie lizdą. Todėl jų kolonijos neretai yra kompaktiškos, užimančios gana nedidelį tinkamos buveinės plotą.

Subręsta antraisiais gyvenimo metais, tačiau kartais perėti pradeda gerokai vėliau. Manoma, kad tai susiję su poros nario suradimo sėkmingumu. Atlikti tyrimai parodė, kad patelės pradeda perėti vidutiniškai jaunesnio amžiaus nei patinai, kurie tik retais atvejais sudaro poras jau antraisiais gyvenimo metais. Monogamai. Per sezoną veda vieną vadą, tačiau dėčiai žuvus ankstyvojoje perėjimo stadijoje dažniausiai deda pakartotinai. Tai būdingiau vyresnio amžiaus patelėms, kurios ir pradeda perėti anksčiau, palyginti su jaunomis poromis. Todėl paukščių veisimosi sezonas gana ištęstas ir trunka maždaug 2 mėnesius.

BUVEINĖS

Kuršių mariose, Nemune ir kitose didesnėse upėse upinės žuvėdros peri smėlėtose ar žvyringose pakrantėse, pusiasaliuose, bet dažniausiai salose. Rūšis nevengia ir neaukšta žoline augalija apaugusių įvairių vandens telkinių salų. Taip pat peri vandeniu užlietuose karjeruose, išeksploatuotuose durpynuose, žuvininkystės ūkių tvenkiniuose, visur, kur tik yra atvi-

Nemuno salos © Roberta Kirsnickaitė

rų, įvairaus dydžio salų. Tačiau kartais (dažniausiai pavienės poros ar negausios grupės) lizdus įsirengia ir ant plaukiojančių augalų sankaupų ar plovų pelkėtuose vandens telkiniuose. Tuomet lizdai kraunami vietose, apaugusiose žema ir skurdžia augalija, nors įsikuria ir aukštesnėje žolėje su pavieniais krūmais. Pastaraisiais metais Lietuvoje ši rūšis pradėjo perėti ir ant žuvininkystės tvenkiniuose specialiai įrengtų plaustų – čia suformavo gausias kolonijas. Tokios dirbtinės perėjimo vietos jau daugybę metų naudojamos ir plačiai paplitusios kai kuriose Europos šalyse.

Šiuo metu svarbiausios upinių žuvėdrų natūralios veisimosi buveinės Lietuvoje yra atviros, aukštos ežerų salos bei žemos, dažnai kintančios Nemuno upės smėlėtos salelės. Šiose vietose peri daugiau nei pusė šalies populiacijos, todėl būtent jų apsaugai turėtų būti skiriamas pagrindinis dėmesys.

2002–2007 m. vykdytų tyrimų rezultatai parodė, kad daugiau kaip pusė šalies populiacijos peri tik dviejų tipų buveinėse, t. y. stabiliose ežerų salose bei nestabiliose Nemuno upės salose (1 pav.).

Taip pat gana didelė dalis upinių žuvėdrų 2002 m. perėjo žuvininkystės tvenkiniuose, tuo metu juose buvo įsikūrę ir daugiausia šalies kolonijų (2 pav.). Tačiau dėl nuolat besikeičiančių ūkininkavimo sąlygų ši dalis atskirais metais gali stipriai skirtis, tai parodė ir 2003–2007 m. atlikti tyrimai.

Tyrimų metais upinei žuvėdrai buvo ypač svarbūs tvenkininės žuvininkystės ūkiai: Vasaknų, Baltosios Vokės, Kietaviškių, Vizbarų, Daugų, Birvėtos, Paupio. Tačiau tai privačios teritorijos, kuriose neretai keičiasi ūkininkavimo intensyvumas ir kiti ypatumai. Šiuo metu gausios upinių

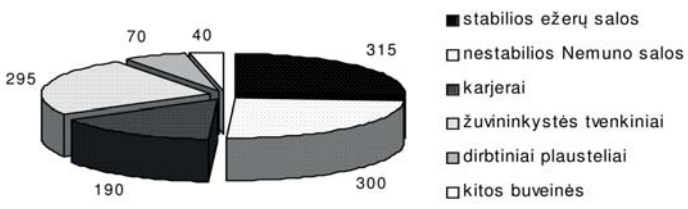

1 pav. *Upinių žuvėdrų perinčios populiacijos pasiskirstymas įvairiose buveinėse*

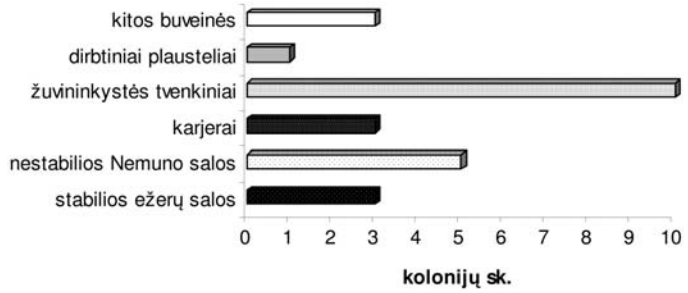

2 pav. *Upinių žuvėdrų kolonijų pasiskirstymas įvairiose buveinėse*

Žuvėdrų buveinės Nemune © Armandas Naudžius

žuvėdrų kolonijos aptinkamos Baltosios Vokės, Kietaviškių, Vizbarų, Daugų ir Birvėtos ūkiuose. Birvėtos ūkyje formuojamos rūšiai svarbios buveinės – atviros salos, todėl tikimės, kad netrukus žuvėdros čia sugrįš. Belieka tikėtis, kad Vasaknų ir Paupio ūkiuose ūkininkavimas reikšmingai nesikeis ir bus sudarytos tinkamos rūšiai veisimosi sąlygos. Tai užtikrinti gali ir įgyvendinamos specialios buveinių tvarkymo priemonės, kaip daroma Paupio, Birvėtos ir kituose žuvininkystės ūkiuose. Jau po pirmojo šalyje jų eksperimentinio rengimo 2001 m. gauti daug žadantys rezultatai, vėliau pasitvirtinę šalies mastu. Baltosios Vokės žuvininkystės ūkyje pirmaisiais metais įrengus du plaustus, juose perėjo daugiau nei 40 upinių žuvėdrų, o kitais metais įrengus dar vieną – jau 68 poros (3 pav.). Be to, čia užregistruotas ypač aukštas perėjimo sėkmingumas. Vėlesniais metais panašūs rezultatai gauti ir Vizbarų žuvininkystės ūkyje. Šiuo metu tokie plaustai įrengti ir kituose šalies ūkiuose, tačiau neturima duomenų apie dabartinį jų užimtumą ir ant jų perinčių žuvėdrų būklę. Tačiau minėtus plaustus reikia nuolat prižiūrėti, todėl tenka apgailestauti, kad to nedarant perinčios žuvėdros išnyko Baltosios Vokės, Vizbarų ir kituose žuvininkystės ūkiuose. Tačiau upinės žuvėdros vis dar sėkmingai peri ant įrengtų dirbtinių plaustų Kintų, Paupio, Alsos ir kituose žuvininkystės ūkiuose. Taigi, ateityje dirbtinių plaustų įrengimas gali lemti šalies perinčios populiacijos paplitimą bei gausą, kaip yra kai kuriose Vakarų Europos šalyse. Šiuo metu pradėti tokių plaustų įrengimo darbai. Pirmuosius tris plaustus 2019 m. pavasarį Lietuvos ornitologų draugija, įgyvendindama projektą „Suinteresuotų institucijų pajėgumų pritaikymas gerinant upinių ir mažųjų žuvėdrų apsaugos būklę Lietuvoje“ (LIFE17 NAT/LT/000545), įrengė Sartų ežere – ateinančiais metais čia tikimasi sulaukti perinčių upinių žuvėdrų.

Žvyro karjerai yra reikšmingi tuo, kad upinių žuvėdrų kolonijos įsikuria jau išeksploatuotose, t. y. ūkinės svarbos nebeturinčiose, teritorijose. Tačiau juose esančios salos laikui bėgant užauga sumedėjusia augalija ir be specialių gamtotvarkos darbų nebetinka upinėms žuvėdroms perėti. Tačiau tinkamai rekultivuojant išeksploatuotus karjerus (pvz., supilant saleles ir ateityje jas prižiūrint) būtų galima padidinti tokių buveinių svarbą saugant Lietuvoje perinčių upinių žuvėdrų populiaciją.

Viena keliolikos porų kolonija buvo įsikūrusi Alytuje ant pastato stogo. Kol kas tai vienintelis atvejis šalyje, kai žuvėdros pasirinko tokią nebūdingą buveinę, nors tokių atvejų kaimyninėse šalyse kartais pasitaiko. Tačiau vis dėlto upinės žuvėdros yra vandens telkiniuose esančių atvirų salų sparnuotis.

PRAKTINIŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMO PATIRTIS

2000 m. Kretuono kolonijoje stebėtas visiškas kolonijos išnykimas ir atsikūrimas atlikus gamtotvarkos darbus, t. y. iškirtus saloje suaugusį mišką. 2003 m. atlikus papildomus gamtotvarkos darbus, t. y. visiškai sunaikinus sumedėjusią augaliją, šioje teritorijoje stebėta didžiausia perinčių upinių žuvėdrų gausa per visą tyrimų laikotarpį, tačiau vėlesniais metais porų skaičius grįžo į ankstesnį lygmenį. Šio

reiškinio priežastys neaiškios, kadangi pagal esantį tinkamos buveinės plotą saloje galėtų perėti ir didesnis upinių žuvėdrų skaičius (salos plotas – maždaug 20 ha).

Tyrimų metais registruoti visi naujų gausesnių kolonijų susiformavimo atvejai.

2003 m. Novaraisčio durpyne po vykdytų gamtotvarkos darbų pradėjo formuotis nauja kolonija. 2004 m. šioje kolonijoje perėjo 10–15 porų upinių žuvėdrų, 2005 m. – jau 60 porų ir šis skaičius išliko stabilus iki 2007 metų.

Taip pat 2001 m. stebėtas naujos kolonijos kūrimasis ant dirbtinių plaustų, įrengtų Baltosios Vokės žuvininkystės ūkio tvenkiniuose. Pirmaisiais metais įrengus 2 plaustus (po 20 m^2) ant jų iškart įsikūrė 41 upinių žuvėdrų pora. Kitais metais įrengus dar vieną plaustą, koloniją jau sudarė 68 poros (4 pav.). Kita nauja kolonija per vienus metus susiformavo Vizbarų žuvininkystės tvenkiniuose. 2006 m. įrengus dirbtinį plaustą (50 m^2), 2007 m. ant jo jau perėjo 48 poros upinių žuvėdrų. Be to, ant dirbtinių plaustų užregistruotas ypač aukštas perėjimo sėkmingumas. Taigi ateityje dirbtinių plaustų įrengimas gali lemti rūšies perinčios populiacijos būklę, kaip kad yra kai kuriose Vakarų Europos šalyse bei JAV.

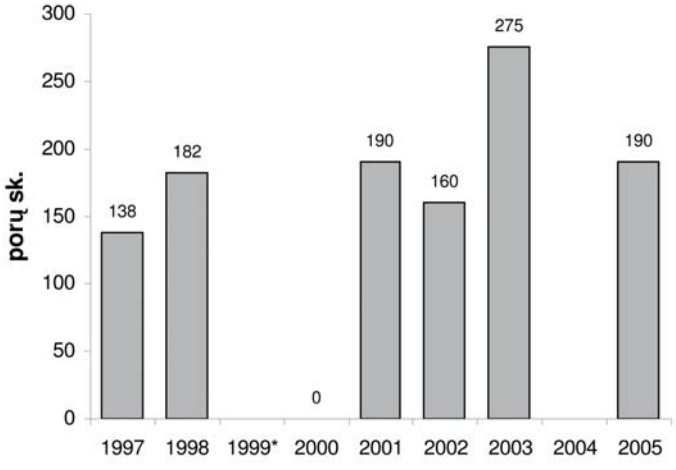

3 pav. *Upinių žuvėdrų kolonijos dinamika Kretuono ežero saloje*
** 1999 m. gausos duomenų nėra*

© Eugenijus Drobelis

PAPLITIMAS IR GAUSA PASAULYJE

Tai politipinė rūšis – pasaulyje aptinkami trys porūšiai. Visi jie paplitę šiaurės pusrutulyje. Nominalinio *hirundo* porūšio, kuris peri ir Lietuvoje, arealas apima Šiaurės Amerikos rytinę pakrantę, Karibus, Europą, Šiaurės ir Vakarų Afriką, Vidurio Rytus, rytuose siekia Kazachstano lygumas iki Vakarų Sibiro. Europoje ryškus populiacijos mažėjimas stebėtas XIX a., vėliau, pagerėjus apsaugai, užfiksuotas būklės gerėjimas. Tačiau ir XXI a. pradžioje nepalanki būklė išlieka visose Skandinavijos šalyse (su viena gausiausių Europoje populiacijų Švedijoje), Lenkijoje, Didžioje Britanijoje, Italijoje ir kt. Svarbu paminėti, kad bene nepalankiausia rūšies populiacija Europoje yra Egėjo jūros ir Baltijos regione, čia jos gausa didėja tik Suomijoje, Latvijoje ir Estijoje, rūšies gausa kasmet svyruoja, o populiacijos vertinamos kaip nežymiai mažėjančios tikintis jų natūralaus gausos pakilimo ar dėl tikslesnių tyrimų stokos. Estijoje geresnę (stabilią) rūšies būklę užtikrina kaimyninės Suomijos auganti upinių žuvėdrų populiacija. Tuo tarpu Baltarusijoje rūšies būklė nežinoma dėl tyrimų stokos, tačiau pažymima, kad nuolat stebimas ankstesnių perėjimo vietų nykimas. Esant tokiai situacijai, taikant tarptautinius rūšies būklės vertinimo kriterijus, ji turėtų būti vertinta kaip nepalanki. Taigi perinčių upinių žuvėdrų būklė mūsų regione kelia rūpesčių gamtosaugininkams. O kokia gi situacija mūsų šalyje?

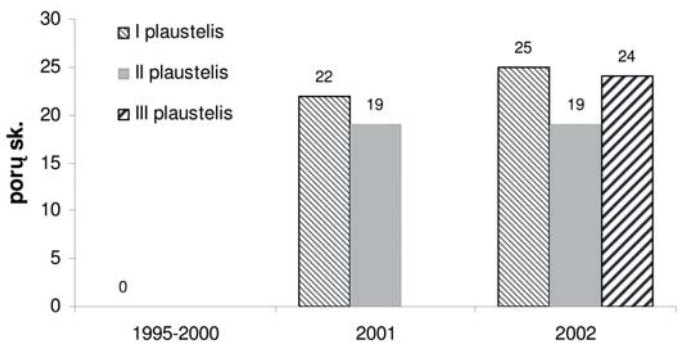

4 pav. *Naujos upinių žuvėdrų kolonijos kūrimosi Baltosios Vokės žuvininkystės tvenkiniuose ant dirbtinių perėjimo vietų dinamika*

LIETUVOJE

Upinių žuvėdrų veisimosi metu aptinkama daugelyje šalies vandens telkinių, o vasarą pajūryje tai yra įprasti traukiantys paukščiai. Tai plačiausiai aptinkama ir didžiausia pasirenkamų buveinių įvairove pasižyminti mūsų krašto žuvėdra. Tačiau perinčios poros, o ypač didesnės nei 20 porų kolonijos, paplitusios sporadiškai ir labiau susitelkusios palei Nemuno upę (nuo Baltarusijos pasienio iki pat deltos), Rytų Aukštaitijoje ir vakarinėje Lietuvos dalyje.

Nemune formuojamos salos žuvėdroms © Eugenijus Drobelis

Dirbtinė sala žuvėdroms Sartų ežere © Daiva Norkūnienė

Gamtotvarkos darbai Kalvių karjere © Vytas Jankevičius

Kituose šalies regionuose šiuo metu aptinkamos tik pavienės, dažniausiai negausios kolonijos ar atskiros poros. Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje bei Žemaitijoje rūšis yra gana reta bei negausi ir dažniau aptinkama prie žuvininkystės tvenkinių ar karjerų.

Duomenys apie upinių žuvėdrų gausą Lietuvoje buvo renkami jau nuo praeito amžiaus pradžios ir publikuoti įvairiose ornitofaunistinėse suvestinėse (Ivanauskas 1938, Logminas, 1990). T. Ivanauskas nurodo, kad upinė žuvėdra yra plačiai paplitusi Lietuvoje rūšis, tačiau tik vandeninguose kraštuose. Anot autoriaus, gausiai aptinkama išilgai viso Nemuno, Neries, Nevėžio, Merkio, Katros ir kitų didesnių Nemuno intakų, taip pat Dzūkijos ežeruose, Žuvinto, Trakų, Papio, Kabelių ir Beršty ežeruose. Gausi ji ir pajūryje, ypač prie Šventosios uosto. Vėlesnėse šalies paukščių suvestinėse taip pat buvo minimos atskiros perėjimo vietos, išsamiau neapžvelgiant rūšies paplitimo ir gausos įvairiose veisimosi vietose ypatumų. Taigi iki XXI a. pradžios Lietuvoje nebuvo atlikta detali upinės žuvėdros perinčios populiacijos inventorizacija. Fragmentiški ir seni duomenys apie atskirų kolonijų gausumą ir jo pokyčius tik įnešė painiavos vertinant rūšies populiacijos gausą. Pirmojo Lietuvos perinčių paukščių atlaso darbų metu akivaizdžiai pastebėta, kad ankstesnis rūšies gausos vertinimas buvo klaidingas (Kurlavičius, Raudonikis 2001). 1999–2000 m. atlikta preliminari upinių žuvėdrų perinčios populiacijos apžvalga šalyje parodė rūšies paplitimo sporadiškumą ir dinamiškus gausos pokyčius atskirais metais daugelyje kolonijų ar net ištisuose šalies regionuose (Raudonikis, Sorokaitė 2000, 2001). Todėl buvo nutarta atlikti detalią perinčių upinių žuvėdrų inventorizaciją visoje šalies teritorijoje. 2002 m. visoje šalyje vykdytų tyrimų metu užregistruota 1815 pe-

rinčių upinių žuvėdrų porų. Kadangi buvo padengta praktiškai visa šalies teritorija, 2002 m. Lietuvoje perinti populiacija vertinta iki 2000 porų. Jos pasiskirstymas įvairaus dydžio kolonijose pateiktas 5 pav.

Daugiau kaip pusė nacionalinės upinių žuvėdrų populiacijos (55,4 %) tuo metu buvo susikoncentravusi tik šešiose didžiausiose (>100 porų) kolonijose. Apie 15 % perėjo truputį mažesnėse trijose kolonijose (51–100 porų). Nors tai tipiška kolonijinių paukščių rūšis, tyrimų metu nustatyta, kad apie 14 % šalies populiacijos peri pavienėmis poromis arba mažesnėmis nei 10 porų grupėmis (6 pav.). Tuo tarpu 2003 m. aštuoniose kolonijose perėjo daugiau nei 60 % šalies upinių žuvėdrų.

2003, 2005 ir 2007 m. buvo atlikti perinčios populiacijos gausos tyrimai septyniose teritorijose, kuriose perėjo ženkli upinių žuvėdrų nacionalinės populiacijos dalis (1 lentelė). Duomenys parodė reikšmingą perinčios populiacijos sumažėjimą dviejose didelėse kolonijose – Kalvių žvyro karjere ir Vasaknų tvenkiniuose. Niedaus ir Kretuono ežeruose populiacija išliko stabili. Tuo tarpu Nemuno deltoje ir Nemuno upės salose situacija labai priklausė nuo konkrečių metų hidrologinio režimo. Tyrimai parodė, kad atskirais metais dėl pokyčių šešiose didžiausiose kolonijose nacionalinės populiacijos gausa gali ženkliai svyruoti.

Esama kelių gausos pokyčius šalyje lemiančių priežasčių. Nemuno deltoje ir salose pokyčius lemia aplinkos sąlygų ypatybės – aukštas vandens lygis. Tuo tarpu kitose kolonijose gausos mažėjimą nulemia buveinių pokyčiai. Pvz., Kalvių karjere atviros salos užžėlė sumedėjusia augalija (čia prieš 2003 m. sezoną teritorijos tvarkymo darbai nevykdyti), kaip ir dalis salų Nemuno kilpų regioniniame parke, taip pat Kretuono salos dalis. Tuo tarpu Nemuno ruo-

Į Kretuono ežero salą gabenamas žvyras © Eugenijus Drobelis

Kretuono saloje formuojama buveinė žuvėdroms © Eugenijus Drobelis

Gamtotvarkos darbai Kretuono saloje © Vytas Jankevičius

© Eugenijus Drobelis

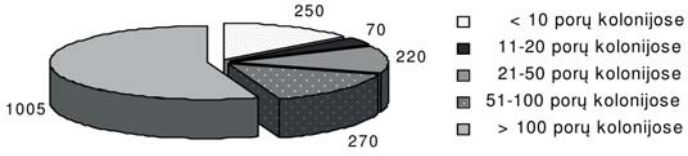

5 pav. *Upinių žuvėdrų perinčios populiacijos pasiskirstymas įvairaus dydžio kolonijose ar grupėse Lietuvoje*

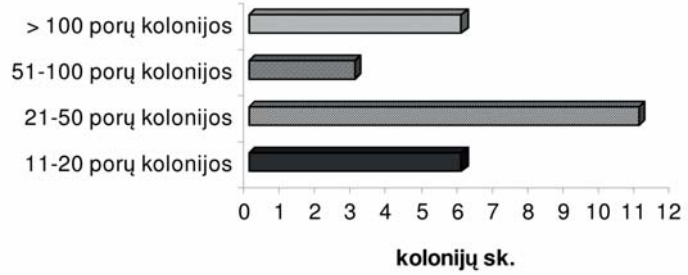

6 pav. *Upinių žuvėdrų kolonijų pasiskirstymas pagal jose perinčių porų skaičių*

1 lentelė. *Upinės žuvėdros perinčių porų gausa gausiausiose šalies kolonijose*
** 2007 m. šioje teritorijoje tyrimai neatlikti*

Teritorijos pavadinimas	**2002 m. (porų)**	**2003 m. (porų)**	**2005 m. (porų)**	**2007 m. (porų)**
Kretuono ežero sala	160	275	220	225
Kalvių žvyro karjeras	300	200	50	81–90
Nemuno delta	150	11	50	120–150
Niedaus ežero sala	155	165	200	152–160
Vasaknų tvenkiniai	130	160	65	40–42
Nemuno salos ties Prienais	40	110	37	95–100
Nemuno ruožas tarp Kulautuvos ir Smalininkų	110	48	300	?*
Iš viso	***1045***	***969***	***922***	***713–767****

že tarp Kulautuvos ir Smalininkų, laivybos tikslais gilinant Nemuno upės vagą, buvo sunaikinta daugybė svarbių smėlio salelių. Tačiau 2003 m. situacija parodė gamtosauginių veiksmų (esamų buveinių tvarkymo bei išsaugojimo, dirbtinių buveinių formavimo) svarbą, išsaugant upinių žuvėdrų perinčią populiaciją. Pvz., Niedaus salose, kuriose buveinių tvarkymo darbai vykdyti trejus metus, perinti populiacija tuo metu išliko stabili. 2001–2002 m. įgyvendintos upinių žuvėdrų buveinių tvarkymo programos Kretuono ežero saloje ir Nemuno salose ties Prienais nulėmė žymų perinčios populiacijos augimą (atitinkamai nuo 160 ir 40 porų 2002 m. iki 275 ir 110 porų 2003 m.). Sutvarkius vieną iš salų, gerokai išaugo ir Kalvių karjere perinčių žuvėdrų gausa. Taigi buvo įrodyta gamtotvarkos darbų svarba.

Šiuo metu rūšies apsaugos būklė Lietuvoje yra gana nepalanki. Nuo 1990 m. iki 2000 m. upinių žuvėdrų populiacija šalyje sumažėjo apie 25 %. Be to, dvidešimties kolonijų stebėjimai rodo, kad 1970 ir 1980 m. perinčių porų skaičius buvo didesnis nei pastaruosius 10 metų. Tuo metu nemaža populiacijos dalis perėjo žvyro ir smėlio karjeruose, naujai sukurtuose žuvininkystės tvenkiniuose ir dirbtinėse vandens saugyklose bei ežerų salose, kuriose buvo ganomi gyvuliai. Tačiau vėliau naujai suformuotos salos apžėlė krūmais, o jų tvarkymo darbų niekas neorganizavo. Taip upinės žuvėdros prarado buvusias gausias perėjimo vietas Elek-

Slėnuvės žuvėdroms Nemuno saloje © Armandas Naudžius

trėnų, Antalieptės ir Kauno mariose, Kenos, Kietaviškių, Arnionių, Daugų, Paupio ir kituose žuvininkystės tvenkiniuose. Nustojus ganyti gyvulius, jos išnyko Drūkšių ir Giliušio ežeruose. Todėl šiuo metu svarbiausios kolonijos yra susitelkusios prie Nemuno, kur atviras salas formuoja pavasariniai potvyniai, keliuose žuvininkystės ūkiuose, karjerų bei dviejų ežerų salose, kurios specialiai tvarkomos šiai rūšiai perėti. Pastaraisiais metais pastebėta nauja palanki rūšies plitimo tendencija – upinės žuvėdros pradėjo perėti išeksploatuotuose durpynuose, įsikūrusios ant vandens apsuptų sausų durpių krūvų. Tokia gausi kolonija prieš penkerius metus įsikūrė Novaraisčio durpyne ir šiuo metu jos gausa didėja. Tačiau tai vienas iš nedaugelio pavyzdžių, kai susiformuoja naujos palankios rūšiai veistis buveinės.

GRĖSMĖS IR RŪŠIES APSAUGA

Vertinant ilgalaikėje perspektyvoje (1980–2018 m.) nacionalinė upinių žuvėdrų populiacija sumažėjo 50–65 %. Vien 2013–2018 m. šalyje registruotas apie 20 % perinčios populiacijos mažėjimas. 2019 m. duomenimis, tik Novaraisčio durpyne stebimas perinčių upinių žuvėdrų gausos didėjimas. Panaši būklė išlieka ir Kretuono ežero Didžiojoje saloje. Tuo tarpu visose kitose rūšies apsaugai skirtose PAST perinčių porų gausa toliau mažėja. Tokią situaciją lemia keletas priežasčių. Pirmiausia, pastaraisiais metais daugelyje teritorijų rūšies veisimosi buveinių tvarkymo darbai buvo nevykdomi. Negana to, žvejai ir poilsiautojai yra pamėgę Nemuno saleles nuo Druskininkų iki pat priešakinės deltos, jų lankymosi nepavyksta apriboti net ir saugomose teritorijose. Užsienio šalyse upinių žuvėdrų perėjimo vietoms apsaugoti pirmiausia taikomos prevencinės priemonės, tokios kaip informaciniai stendai ir draudžiamieji ženklai. Kaip parodė praktika, žmonės dažnai net nenumano, kad jų lankymasis tam tikrose teritorijose gali kelti grėsmę paukščiams. Taigi tokie stendai atskirose teritorijose galėtų gerokai sumažinti poilsiautojų ir žvejų įtaką. Ten, kur lankytojų ypač gausu (prie paplūdimių, netoli miestų), kolonijos aptveriamos laikinomis tvoromis – jos yra ypač efektyvios, todėl itin populiarios JAV. Taigi, jeigu kitaip nesugebame sureguliuoti lankytojų, kodėl nepabandžius tokios priemonės ir Lietuvoje?

Atsižvelgiant į svarbiausių veisimosi vietų stygių ir jų mažą plotą bei griežtus papildomus reikalavimus (visiška ramybė, specifinės buveinės, nepasiekiama plėšrūnams ir pan.), nestebina, kad upinės žuvėdros apsaugos būklė daugelyje šalių yra nepalanki.

Dėl buveinių pokyčių ir žmonių lankymosi dėtys yra metamos arba paprasčiausiai sutrypiami lizdai ar jaunikliai, taigi egzistuoja realus tolesnio nykimo pavojus. Todėl gausiausioms rūšies kolonijoms turėtų būti skiriamas išskirtinis dėmesys siekiant užtikrinti palankią nacionalinės rūšies populiacijos būklę. Šį uždavinį įgyvendinti gana nesunku, kadan-

gi minėtų vietų gana nedaug (septynios didžiausios kolonijos yra „Natura 2000“ teritorijose – Kretuono, Kalvių, Niedaus ir Veisiejo ežeruose, Nemuno deltoje, Vasaknų tvenkiniuose, Novaraistyje bei Nemune tarp Prienų ir Lengveniškių), jų plotas nedidelis (iki kelių hektarų). Minėtose teritorijose yra susitelkę apie 60 % šalies populiacijos. Gausios kolonijos pastaraisiais metais aptinkamos Nemuno upės pakrantėse ir salose tarp Kulautuvos ir Smalininkų bei Paupio ir Alsos tvenkiniuose, kurie taip pat priklauso „Natura 2000“ teritorijų tinklui. Taigi didesnei rūšies nacionalinės perinčios populiacijos daliai yra sudarytos visos teisinės apsaugos prielaidos. Tačiau daugumoje minėtų kolonijų (Nemuno deltoje, Kalvių karjere, Vasaknų tvenkiniuose, Kretuono salose) veisimosi buveinių būklė iki šiol blogėja pirmiausia dėl jų užžėlimo sumedėjusia ir aukštąja žoline augmenija. Reikia skubiai imtis tvarkymo priemonių, kurios tikrai padeda išsaugoti populiaciją. Būtina prisiminti, kad ne vien draudimai, bet ir tvarkymo darbai yra viena iš apsaugos priemonių. Tačiau kita kylanti grėsmė – nuolatinis žmonių lankymasis kolonijose, susijusi būtent su praktiniu draudimų įgyvendinimu, tai kol kas yra sunkiai įgyvendinamas uždavinys. Vis dėlto, jeigu ši grėsmė nebus panaikinta, panašu, kad trijose gausiose perėjimo vietose žuvėdrų produktyvumas išliks ypač žemas (Nemuno upės ruožuose Nemuno kilpose bei tarp Kulautuvos ir Smalininkų), o neretai ir artimas nuliui (Nemuno priešakinės deltos salose).

Lietuvos ornitologų draugija su partneriais įgyvendina jau minėtą upinės žuvėdros apsaugai skirtą ES LIFE programos finansuojamą projektą. Jo metu bus įgyvendinamos įvairios rūšies apsaugai skirtos praktinės apsaugos priemonės. Tačiau tik bendros įvairių aplinkosauginių institucijų ir gamtininkų pastangos gali užtikrinti tinkamas rūšies apsaugos sąlygas ateityje.

Savo mintis norėčiau pabaigti apibendrinimu, kad „popierinėmis“ saugomomis teritorijomis upinių žuvėdrų neišsaugosime. Todėl jei jau steigiamos paukščių apsaugai svarbios teritorijos, turėtų būti užtikrinama ir efektyvi jų priežiūra, nes priešingu atveju neilgai trukus jos gali nebetekti savo reikšmės.

© Eugenijus Drobelis

© *Arūnas Čerkauskas*

Arūnas ČERKAUSKAS, Gintarė GRAŠYTĖ

Aštuonių Europos Bendrijos svarbos rūšių inventorizacija

Šalyje 2018 m. prasidėjo ir iki 2027 m. tęsis LIFE integruotasis projektas „Natura 2000 tinklo valdymo optimizavimas Lietuvoje“ (LIFE IP PAF-NATURALIT) (Nr. LIFE16 IPE/LT/016). Projekto tikslas – optimizuoti NATURA 2000 ekologinį tinklą ir jo valdymą, siekiant įvykdyti įsipareigojimus pagal Europos Sąjungos Buveinių ir Paukščių direktyvas. Neformalus principas yra paprastas – išsaugosi gamtą, išsaugosi save, nes žmogus tokia pati gamtos dalis kaip ir augalas, vabalas ar paukštis.

Viena iš projekto veiklų numato retų, nepakankamai ištirtų rūšių inventorizaciją. Vykdant projektą suformuoto Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos Metodinio-analitinio centro ornitologai ekspertai 2018 m. pradėjo vykdyti aštuonių perinčių paukščių rūšių (eurazinės cyplės (*Mareca penelope*), dryžagalvės kryklės (*Spatula querquedula*), rudagalvės anties (*Aythya ferina*), tetervino (*Lyrurus tetrix*), gaiduko (*Calidris pugnax*), paprastojo griciuko (*Limosa limosa*), didžiosios kuolingos (*Numenius arquata*) ir tulžio (*Alcedo atthis*)) inventorizaciją ir ją tęs iki 2021 metų. 2018 m. atlikti tik pilotiniai stebėjimai, o 2019 m. inventorizacija vykdyta visu pajėgumu. Remiantis metodika, visoje šalyje parinkta po 50 kiekvienai rūšiai tinkančių teritorijų (buveinės, kuriose buvo stebėtos rūšys ar (ir) potencialiai pagal struktūrą tinkamos buveinės). Buvo patikrinta ir po keletą papildomų teritorijų. 2018–2019 m. patikrinta apie trečdalis teritorijų, tad galima pateikti tarpinius rezultatus ir užfiksuotas tendencijas. Dėl 2019 m. pavasarį vyravusios sausros stebėjimai sąmoningai sukoncentruoti Rytų Lietuvoje.

Eurazinė cyplė – taigos ir tundros rūšis, kurios veisimosi arealo pietvakarinė riba eina per Lietuvą, todėl čia ji natūraliai reta (remiantis IUCN, globali populiacija kol kas su-

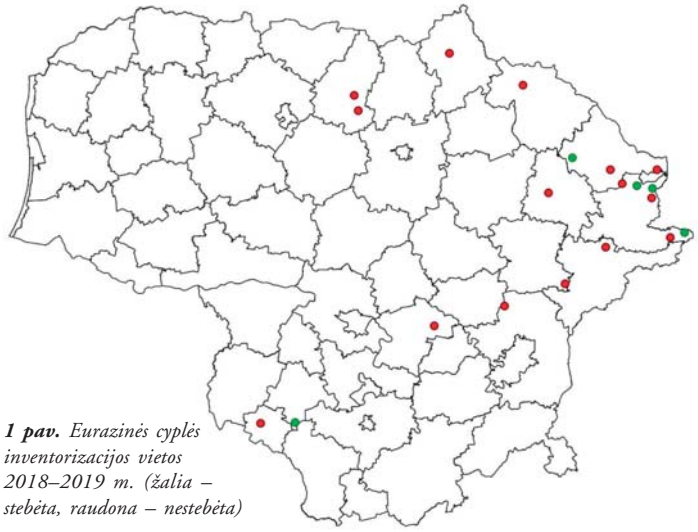

1 pav. *Eurazinės cyplės inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – stebėta, raudona – nestebėta)*

1 lentelė. *Eurazinės cyplės gausa radavietėse*

Teritorija	Birvėtos tvenkiniai ir Dysnos slėnis	Apvardų ež. pievos ties Bieniūnais	Vasaknų tvenkiniai	Antaniškės tvenkiniai	Žaltyčio ež.
Gausa poromis	2–10	1–3	1–2	1–2	1–3

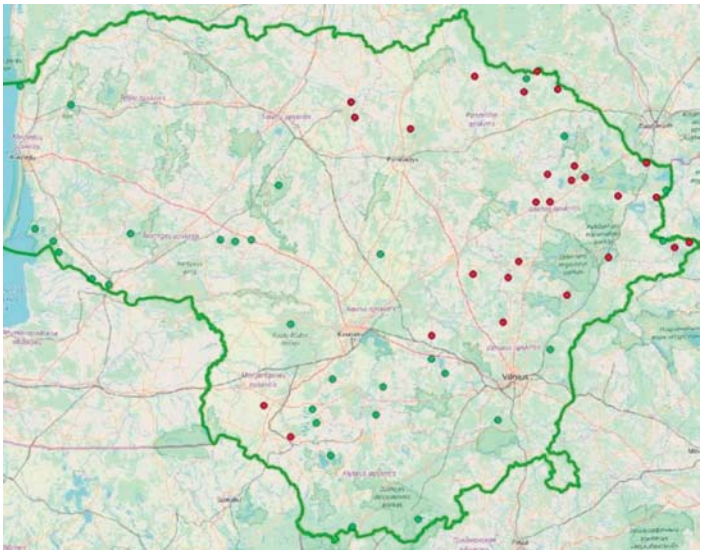

2 pav. *Dryžagalvės kryklės inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – inventorizacijos taškai, kuriuose stebėjimai nevykdyti, raudona – stebėjimai vykdyti)*

2 lentelė. *Dryžagalvės kryklės gausa radavietėse*

Teritorija	Birvėtos tvenkiniai	Prie Indrajų ež.	Dumblio ež. (Rokiškio r.)	Prie Svylos
Gausa	5 patinai + pora	1 pora	1 patinas	Vada (7 ind.)

sirūpinimo nekelia). Šalyje žinomi 6–7 perėjimo atvejai, nors paukščiai veisimosi metu įvairiose vietose stebimi kasmet. Statusas išlieka nepakankamai aiškus. Arealo pakraščiuose rūšies populiacijos yra pažeidžiamesnės nei jo centre. Grėsmę kelia invaziniai plėšrūnai, buveinių kaita, ypač pastaraisiais metais dėl klimato kaitos. Dėl klimato šiltėjimo cyplės veisimosi arealas Lietuvoje gali sumažėti. Vykdant inventorizaciją ši paukščių rūšis stebėta 20 teritorijų iš 51. Eurazinių cyplių veisimosi metu aptikta 5 teritorijose (1 pav.).

Nors tose teritorijose vadų neužregistruota, įvertinta vietinė gausa (1 lentelė).

Dryžagalvė kryklė XX a. buvo plačiai šalyje paplitusi rūšis, tačiau XXI a. pradėjo sparčiai nykti (30–50 proc.), o 2019 m. jau įtraukta į Lietuvos raudonąją knygą. Globali populiacija kol kas susirūpinimo nekelia. Ekologiškai susijusi su sekliais, eutrofiniais tiek laikinais, tiek pastoviais vandens telkiniais. Lietuvoje sparčiai nyksta dėl buveinių sunaikinimo, kaitos, eutrofikacijos. Šiuos neigiamus procesus dar labiau spartina klimato kaita. Kaip ant žemės perinčiai rūšiai grėsmę kelia invaziniai plėšrūnai. Vykdant inventorizaciją ši paukščių rūšis stebėta 27 teritorijose. Dryžagalvių kryklių aptikta tik 4 teritorijose (2 pav.).

Aptikimo vietose bendrą populiaciją būtų galima vertinti 5–9 poromis (2 lentelė).

Rudagalvė antis XX a. vid. taip pat buvo plačiai paplitusi, bet amžiaus pabaigoje pradėjo sparčiai nykti visame areale ir dabar laikoma globaliai nykstančia (populiacija pažeidžiama) rūšimi. Lietuvoje gausa sumažėjo 60–75 proc. ir toliau mažėja. Nuo 2019 m. įtraukta į Lietuvos raudonąją knygą. Aptinkama vandens telkiniuose, kuriuose vyrauja maurabragiai. Sparčiausiai nyksta dėl buveinių hipereutrofikacijos ir dumblių (pagrindinio

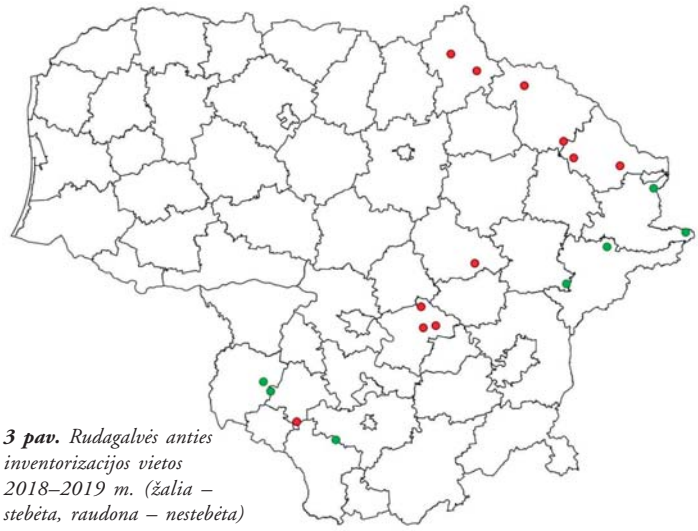

3 pav. *Rudagalvės anties inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – stebėta, raudona – nestebėta)*

3 lentelė. *Rudagalvės anties gausa radavietėse*

Teritorija	Gausa, poromis
Birvėtos tvenkiniai ir Dysnos slėnis	20–50
Morkiškių ež.	1
Apvardų ež. pievos ties Bieniūnais	0–5
Metelio ež.	5–10
Balsupių pelkė	1
Arnionių tvenkiniai	2–3
Kretuono ež. ir Žemaitiškės pievos	40–50

mitybinio anties objekto) bendrijų kaitos. Neigiamą poveikį gali turėti invaziniai plėšrūnai ir medžioklė. Vykdant inventorizaciją, patikrinta 19 teritorijų iš 52. Rudagalvių ančių veisimosi metu aptikta 7 teritorijose (3 pav.).

Nors vadų aptikta tik Birvėtos tvenkiniuose, tačiau gausa įvertinta visose teritorijose, kur rūšis buvo stebėta veisimosi metu (3 lentelė).

Tetervino globali populiacija susirūpinimo nekelia, tačiau Lietuvoje tai yra sparčiai nykstanti rūšis (50–60 proc.). Pagrindinės nykimo priežastys – buveinių naikinimas, jų fragmentacija ir izoliacija. Taip pat nemažą grėsmę kelia trikdymas, invaziniai plėšrūnai. Rūšis aptinkama atvirose pelkėse, pelkiniuose miškuose, kurie dažnai būna glaudžiai susiję su agrokraštovaizdžiu. Vykdant inventorizaciją, patikrinta 11 teritorijų. Tetervinų aptikta 8 teritorijose (4 pav.).

Aptikimo vietose pagal burbuliuojančius patinus įvertinta vietinė gausa (4 lentelė).

Gricinukų buveinė Antalieptės marių saloje
© Arūnas Čerkauskas

4 lentelė. *Tetervino gausa radavietėse*

Teritorija	Gausa, patinais
Vytėnų pelkė	6
Smalvykščio pelkė	3
Girutiškis	11–13
Andrulėnai	4–5
Gyvatraistis	2
Alionys	2
Vabalninko miškas	1
Purvų durpynas	6

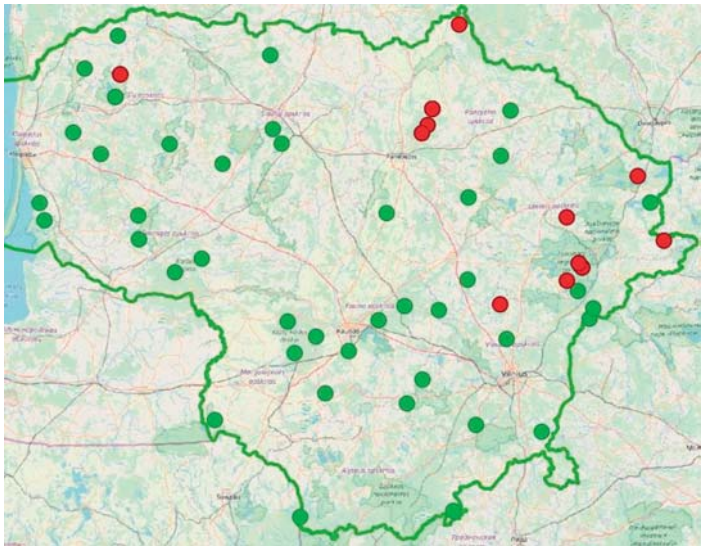

4 pav. *Tetervino inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – inventorizacijos taškai, kuriuose stebėjimai nevykdyti, raudona – stebėjimai vykdyti)*

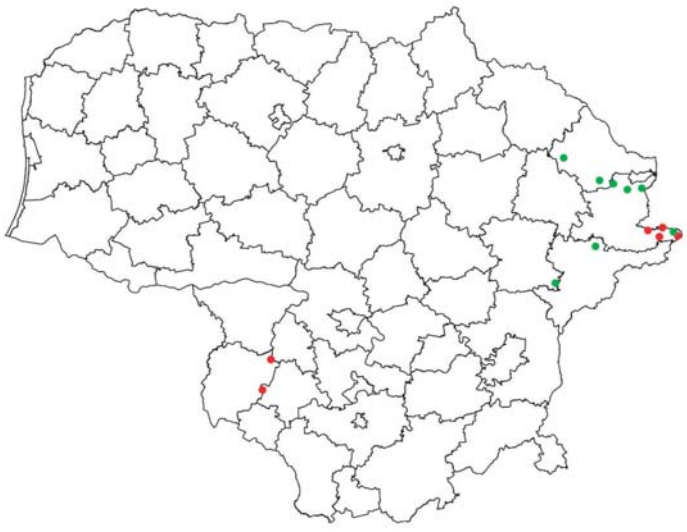

5 pav. *Gaiduko inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – stebėtas, raudona – nestebėtas).*

Gaidukas – atvirų drėgnų ir šlapių pievų rūšis, kurios populiacija pagal IUCN kriterijus taip pat nekelia susirūpinimo, tačiau rūšis jautri buveinių pokyčiams, ypač klimato kaitos kontekste. Tokia situacija stebima ir mūsų šalyje, kurios pietuose eina gaiduko pietvakarinė perėjimo arealo riba. Rūšis įtraukta į Lietuvos raudonąją knygą. Stebėjimai rodo, kad atskirais metais perinčių gaidukų gausa stipriai svyruoja, tai greičiausiai susiję su hidrologiniu režimu pavasarį ir buveinių nestabilumu. Tai yra sunkiai tiriama rūšis, tiksliau tariant, sunku nustatyti perėjimo faktą ir pačias perėjimo vietas. Vykdant inventorizaciją, patikrinta 14 teritorijų iš 50 (5 pav.). Gaidukų aptikta 8 teritorijose.

Pagal aptikimo vietose stebėtus paukščių būrelius, patinų turnyrus ir pavienes pateles įvertinta vietinė gausa (5 lenetelė).

Paprastojo griciuko buveinė panaši į gaiduko, jis gal kiek mažiau reiklesnis jos struktūrai. Globali populiacija vertinama kaip esanti arti grėsmės, o europinė – kaip pažeidžiama. Lietuvoje gausa drastiškai sumažėjo XX amžiuje. Dabartiniai stebėjimai rodo, kad per pastarąjį dešimtmetį populiacija sumažėjo daugiau nei 50 proc. Pagrindinė priežastis – buveinių naikinimas ir jų degradacija. Su buveinių degradacija vėlgi glaudžiai susijusi klimato kaita. Vykdant inventorizaciją, patikrinta 17 teritorijų iš 52 (6 pav.). Griciukų aptikta 8 teritorijose.

Aptikimo vietose įvertinta vietinė gausa (6 lentelė).

Didžiosios kuolingos globali populiacija vertinama kaip esanti arti grėsmės, o europinė – kaip pažeidžiama. Iš inventorizuojamų rūšių kuolingos padėtis sudėtingiausia. Nuo 1980 m. šios rūšies populiacija šalyje sumažėjo 60–80 proc. Aišku viena, kad ryškūs buveinių pokyčiai turėjo

5 lentelė. *Gaiduko gausa radavietėse*

Teritorija	Gausa, patelėmis
Birvėtos tvenkiniai	10–20
Apvardų ež. pievos ties Bieniūnais	0–5
Luodžio paežerės pievos ties Plavėjais	1
Vasaknų tvenkiniai	1–3
Kretuono ež. ir Žemaitiškės pievos	5–10
Arnionių tvenkiniai	1–3
Salako pievos	0–1
Pievos ties Rūkščio ež.	0–7

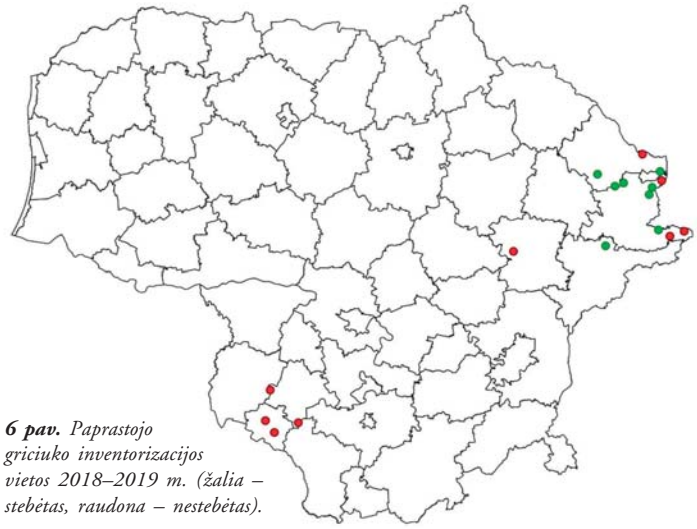

6 pav. *Paprastojo griciuko inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – stebėtas, raudona – nestebėtas).*

įtakos populiacijos mažėjimui tiek pelkėse, tiek agrokraštovaizdyje.

Pastaraisiais metais visiškai nebeaptinkama pelkėse. Tikėtina, kad nykimą, ypač pelkėse, spartina mitybinės bazės pokyčiai, taip pat trikdymas ir plėšrūnai. Ši rūšis gali sulaukti žalvarnio (*Coracias garrulus*) likimo. Vykdant inventorizaciją ši paukščių rūšis stebėta 27 teritorijose (8 pav.) ir tik 2 iš jų kuolingų (po 1 teritorinį paukštį Molėtų r.) aptikta.

Tulžio globali populiacija nekelia susirūpinimo, tačiau Europoje skambinama pavojaus varpais – ji įvardijama kaip pažeidžiama. Lietuvoje tulžio statusas laikomas kaip nepakankamai aiškus su mažėjančia populiacijos tendencija. Mūsų šalyje rūšis gyvena prie švarių žuvingų tekančio, rečiau stovinčio vandens telkinių su erozijos paveiktais krantais. Vandens telkinių kokybė yra esminis rūšies būklę lemiantis veiksnys. Pastarąjį dešimtmetį tulžio populiacijai grėsmę kelia vandens turizmas. Vykdant inventorizaciją ši rūšis stebė-

Tipiška didžiosios kuolingos buveinės struktūra, Molėtų r.
© Gintarė Grašytė

6 lentelė. *Paprastojo griciuko gausa radavietėse*

Teritorija	Gausa, patelėmis
Apvardų ež. pievos ties Bieniūnais	0–4
Kretuono ež. ir Žemaitiškės pievos	6–7
Pievos ties Būkliške	1
Alksno ež. pievos	0–2
Treigeliai	1
IAE pievos	0–1
Antalieptės marių sala	0–1
Luodžio paežerės pievos ties Plavėjais	0–1

Gaidukas. Būkliškė, Ignalinos r., 2019-04-25
© Arūnas Čerkauskas

Paprastasis griciukas, Alksno paežerė, Ignalinos r., 2017-05-20 © Arūnas Čerkauskas

7 lentelė. *Tulžių aptikta visose stebėtose upėse*

Teritorija	Musė (9,5 km)	Neris (23 km)	Nemunėlis (15,8 km)	Žeimena (22,2 km)	Šventoji (12,6 km)
	5 vietos + 1 gyvenamas urvelis	3 vietos	8 vietos	8 vietos + 1–3 urveliai	2 vietos

ta 5 upėse (9 pav.), nuplaukta 83 km. Ką atskleidė pirmieji tyrimų metai? 2019 m. dėl pavasarį vyravusios sausros buvo ypač nepalankūs tilvikiniams paukščiams, taip pat dryžagalvei kryklei. Kiek geresnė situacija buvo Rytų Lietuvoje, tad čia ir atlikta daugiausia tyrimų. 70–80 proc. stebėtų tilvikinių buvo įsikūrę dėl užaugimo ar sausros nestabiliose buveinėse (įvairiose balose, užliejamose pievose), kuriose vietinės populiacijos yra lengvai pažeidžiamos. Pvz., polderinės pievos prie Apvardų ežero 2018 m. užlietos laikėsi iki birželio ir čia buvo įsikūrusios 4 griciukų poros, tikėtina, perėjo ne mažiau kaip 5 gaiduko patelės.

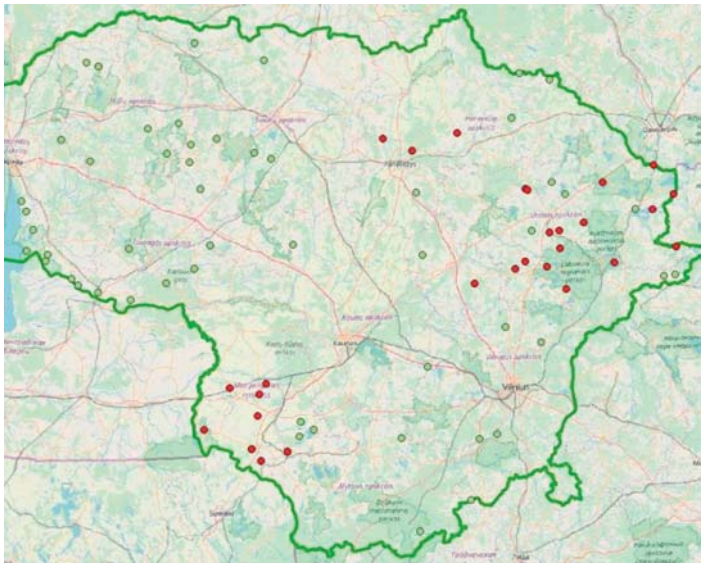

8 pav. *Didžiosios kuolingos inventorizacijos vietos 2018–2019 m. (žalia – inventorizacijos taškai, kuriuose stebėjimai nevykdyti, raudona – stebėjimai vykdyti)*

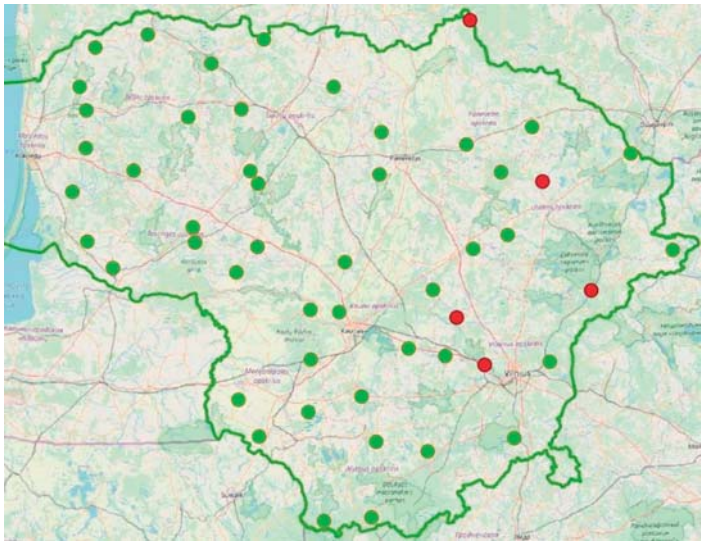

9 pav. *Tulžio inventorizacijos vietos 2019 m. (žalia – inventorizacijos taškai, kuriuose stebėjimai nevykdyti, raudona – stebėjimai vykdyti)*

2019 m. dėl sausros ir galbūt dėl siurblinės darbo šios pievos jau balandžio pradžioje buvo netinkamos tilvikams ir kitiems vandens paukščiams (tilvikų visiškai neaptikta). Kai kuriose buveinėse tilvikai laikėsi tik dėl ekstensyvios ūkinės ar gamtotvarkos veiklos ir vos per 1–2 metus ją apleidus paukščiai pasitraukdavo (Pušnies pelkė, pievos prie IAE). O štai reguliariai tvarkomose (Kretuono ež. saloje) ar ekstensyviai naudojamose (žuvininkystės tvenkinių kompleksuose) buveinėse ančių ir tilvikų populiacijos buvo stabilios ir gausios palyginti su kitomis radavietėmis. Ir be detalesnių tyrimų išryškėja nauja grėsmė – klimato kaita ir jos pasekmės: ankstyvi potvyniai, pavasarinės sausros, pablogėjusi vandens kokybė, paspartėjusi eutrofikacija. Visa tai akivaizdžiai neigiamai veikia inventorizuojamas rūšis.

Darbų apimtys nemažos, tačiau kuo daugiau duomenų, tuo tikslesnis vaizdas gaunamas. O tuomet galima planuoti rūšių apsaugos priemones. Tad priimame bet kokią apie inventorizuojamas rūšis veisimosi metu stebėtojų užfiksuotą informaciją ir jų pagalbą.

Gyvatėdžiai praskleidžia paslapties skraistę

Eugenijus DROBELIS

© *Eugenijus Drobelis*

2019-ieji padovanojo dar vieną gyvatėdžių lizdavietę ir išaugusį jauniklį. Šį kartą rastas lizdas buvo nutolęs net 12 km nuo Čepkelių raisto ir su juo paukščiai tikriausiai neturėjo ryšio. Pelkė buvo toli, todėl porelės nariai medžiojo kirtavietėse lopais boluojančiuose aplinkiniuose pušynuose. Naujoji buveinė buvo įrengta apie 14 km atstumu į rytus nuo 2018 m. rasto paukščių būsto.

Lizdas sukrautas intensyvaus miškų ūkio zonoje tarp kertamų medynų. Lizdavietei pasirinktas intensyviai iškirstas ir labai išretintas pušų medynas. Tokioje kirtavietėje su pavieniais likusiais medžiais ir apsigyveno gyvatėdžiai. Stebino tai, kad paukščiai ten lizdą sukrovė nepaisydami šalimais vykdomų kirtimų, griūnančių medžių triukšmo ir medieną traukiančių traktorių riaumojimo. Vietinių miškininkų garbei reikia pasakyti, kad, sužinoję apie retojo paukščio veisimąsi, šiame miške jie pristabdė visus miško ruošos darbus.

Ši gyvatėdžių pora lizdą sukrovė labai panašioje vietoje kaip ir 2018 m. perėjęs paukščiai. Lizdas įrengtas apie 110 metų amžiaus pušyje, apatinėje lajos dalyje, apie 17 m aukštyje, ant trumpos susiraizgiusios šakos mažiau negu 1 m atstumu nuo stiebo. Gūžta irgi maža, nerišliai sukrauta, todėl išbyrėjo išaugusiam jaunikliui vos suskubus ją palikti. Labai panaši ir veisimosi fenologija – 2018 m. jauniklis iš lizdo išskrido tarp rugpjūčio 4 ir 13 d., o šis – rugpjūčio 12 d. Šiek tiek ilgiau negu mėnesį jis toli neatsitraukė nuo lizdavietės ir nakčiai visada sugrįždavo prie buvusio lizdo. Rugsėjo 14 d. sustiprėjęs jauniklis paliko savo buveinę ir išskrido į žiemavietę.

© *Eugenijus Drobelis*

Dabar jau užtikrintai galima pasakyti, kad gyvatėdžiai nuolat ir sėkmingai veisiasi Dainavos girioje. Be aptiktos naujos lizdavietės, 2019 m. nustatyta dar viena galima

© Eugenijus Drobelis

gyvatėdžių perėjimo vieta, nutolusi maždaug 12 km į vakarus nuo 2018 m. rasto lizdo. Šie paukščiai irgi medžiojo ne tolumoje dunksančiame Čepkelių raiste, o arčiau esančiose laukymėse ir kirtavietėse. Akivaizdu, kad gyvatėdžiai sėkmingai veisiasi ne tik pelkynuose ir jų prieigose. Jie puikiai kuriasi ir monotoniškuose sausų pušynų plotuose. Tai leidžia teigti, kad šie paukščiai gyvena visame Lietuvos pietrytiniu pakraščiu nusidriekusiame sausų pušynų masyve. Vien Dainavos girioje, įskaitant ir Čepkelius, gali gyventi iki 5 gyvatėdžių porų. Be abejo, gyvatėdis mūsų krašte yra labai retas sparnuotis ir niekada nebus gausus vien dėl išskirtinių ekologinių sąlygų poreikio.

© Eugenijus Drobelis

Juodasis peslys – 2020 m. paukštis

Eugenijus DROBELIS

© *Vytautas Knyva*

Lietuvos ornitologų draugijos sekretoriatas Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos užsakymu vykdo Europos bendrijos svarbos paukščio juodojo peslio (*Milvus migrans*) nacionalinę inventorizaciją. 2019–2021 m. tyrimai bus atliekami visoje šalyje. Siekdamas kuo tiksliau įvertinti juodojo peslio būklę mūsų krašte, LOD sekretoriatas 2020 m. skelbia juodojo peslio metais ir kviečia LOD narius ar kitus gamta besidominčius žmones pagal galimybes jungtis į draugę šiems tyrimams atlikti.

2019 m. inventorizacijos metu buvo aprėptas Nemuno žemupys, pietinė šalies dalis, pradėti tyrimai Rytų ir Šiaurės Lietuvoje. Iš viso ištirta 71 teritorija. Paukščiai stebėti iš 97 pasirinktų taškų, o juodieji pesliai užfiksuoti 34 vietose. Per kitus dvejus metus tikimasi surinkti išsamius paplitimo ir gausumo duomenis Vidurio ir Šiaurės Lietuvoje, pamaryje. Ypač didelis darbo baras driekiasi ežeringoje Rytų Lietuvoje. Atlikus pilną juodojo peslio inventorizaciją, bus išaiškintas šio paukščio paplitimas ir gausumas šalyje, išryškės svarbiausios juodojo peslio veisimosi buveinės. Tai leis įsteigti naujas šio paukščio apsaugai svarbias teritorijas ar patikslinti jau esamų teritorijų ribas, numatyti jo apsaugos tikslus ir priemones.

BIOLOGIJOS IR EKOLOGIJOS YPATUMAI

Iš žiemojimo vietų juodasis peslys sugrįžta kovo pabaigoje – balandžio pradžioje. Įprastai jis apsigyvena miškuose ties ežerais, upėmis ar tvenkiniais. Tai susiję su mitybos vietomis, nes dažniausiai šis paukštis medžioja prie vandens. Esant pakankamai grobio, atskiros poros gali įsikurti toliau nuo vandens telkinių. Tokiu atveju paukščiai maisto ieško laukuose, pievose, sąvartynuose ar šlapynėse. Brandžiuose medžiuose peslys krauna nerišlius ir nedidelius maždaug 50–100 cm pločio ir 15–40 cm aukščio lizdus. Jie dažniausiai sukraunami lajų viršūninėje dalyje ar ant šoninių šakų aukščiau negu 15 m aukštyje. Lizdo statybai panaudojama daug šiukšlių ir atliekų – skudurų, popierių, celofano skiaučių, virvagalių ir pan. Negrabiai sukrautas lizdas dažnai iškrinta jau pirmaisiais metais. Tvirčiau surėstame lizde paukščiai gali kurtis keletą metų. Peslys gali apsigyventi ir kitų paukščių paliktuose lizduose – suopių, erelių, kranklių ar garnių. Balandį–gegužę padedami 2–4 kiaušiniai, kartais tik 1. Kiaušiniai padedami 2–3 d. intervalu, todėl išsiritę jaunikliai būna skirtingo amžiaus. Perima apie 32 dienas. Jaunikliai ritasi gegužę–birželį. Jaunikliams išsiritus, juos nuolat prižiūri patelė, todėl pirmąsias 2

savaites medžioja ir grobį į lizdą neša tik patinas. Vėliau ima medžioti ir patelė. Jaunikliai užauga maždaug per 6 savaites. Jiems palikus lizdus, tėvai jaunikliais rūpinasi dar apie pusantro mėnesio. Peslys dažniausiai minta smulkiomis negyvomis žuvimis, dvėsena, kartais sugauna pelinių graužikų, varlių, driežų, paukščių ar kitų smulkių gyvūnų.

GRĖSMĖS IR APSAUGA

Viena pagrindinių juodojo peslio grėsmių yra prie vandens telkinių vykdoma intensyvi miškų ūkinė veikla ir netolygi medynų amžiaus struktūra. Dėl to gali sumažėti brandžių ar pribrėstančių medynų, kuriuose kraunami peslio lizdai. Ganyklų ir pievų suarimas pamiškėse ir jų transformavimas į peslio medžioklei netinkamus javų, rapsų ar panašius monokultūrinius laukus yra antroji pagal svarbą grėsmė, ypač jaučiama Vakarų Lietuvoje. Trečia pagal svarbą grėsmė perinčiai rūšies populiacijai yra paukščių trikdymas veisimosi metu dėl miškų ūkinės veiklos, medžioklių rengimo ar rekreacijos netoli lizdaviečių. Šiuo metu sparčiai auga rekreacinės veiklos grėsmė, tai ypač aktualu Rytų Lietuvoje. Intensyvus pesticidų naudojimas žemės ūkyje yra vertinamas kaip viena iš grėsmių, labai aktuali Vakarų Europos šalyse. Grėsmėms priskiriamas tankus elektros linijų tinklas ir vėjo energijos parkai, kur žūva dalis paukščių. Grėsmių pesliui iškyla ir žuvininkystės tvenkiniuose, kuriuose dėl neišmanymo jis gali būti nušautas kaip kenkėjas. Tačiau pastaruoju metu Lietuvoje tai galima vertinti jau

© Vytautas Knyva

kaip atsitiktinę arba lokalaus masto grėsmę. Neigiamą poveikį gali daryti ir kai kurių rūšių plėšrieji paukščiai – vištvanagis, o ypač jūrinis erelis. Šis erelis neretai gyvena tokiose pačiose buveinėse, todėl gali išstumti fiziškai daug silpnesnį peslį. Be to, šie paukščiai yra ir mitybiniai konkurentai.

Siekiant apsaugoti juodąjį peslį, būtina išsaugoti šio paukščio lizdavietes miško kirtimų metu ir riboti žmo-

© Eugenijus Drobelis

nių lankymąsi peslio veisimosi laiku. Tikslinga išlaikyti reikiamą medynų struktūrą, kad tinkamos juodojo peslio veisimosi vietos (brandūs ir pribrendę medynai) sudarytų ne mažiau kaip 10 % viso teritorijos ploto. Svarbu vadovautis miškų kirtimo taisyklėmis ir užtikrinti, kad 100 m spinduliu aplink juodojo peslio lizdavietę būtų taikomi miško kirtimų apribojimai. Peslių veisimosi sezono metu (balandį–liepą) reikia riboti žmonių lankymąsi lizdaviečių teritorijoje. Šių paukščių gyvenamose vietose negalima įrengti poilsiaviečių, stovyklaviečių ir kitų rekreacinių objektų. Šalia peslių lizdaviečių patartina nekelti lizdų jūriniams ereliams, nevykdyti šių paukščių papildomo šėrimo žiemos metu. Tinkamose buveinėse reikia įrengti pesliams perėti pritaikytų dirbtinių lizdų. Aplinkos ministro 2018-09-10 įsakymu Nr. 01-814 juodasis peslys įrašytas į patikslintą Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą.

PAPLITIMAS IR APSAUGA EUROPOJE

Juodasis peslys paplitęs daugelyje Europos šalių. Šiaurėje jo arealas siekia Baltąją jūrą, Šiaurės Uralą, pietuose paplitęs iki Viduržemio jūros, vakaruose – iki Atlanto vandenyno. Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) raudonosios knygos sąrašuose juodasis peslys priskirtas LC (nekeliančiai rūpesčio) kategorijai. Tačiau jis įrašytas į ES Paukščių direktyvos I priedą ir jam steigiamos saugomos teritorijos. Juodasis peslys taip pat įrašytas į Berno konvencijos III priedą, CITES konvencijos II priedą.

PAPLITIMAS LIETUVOJE, POPULIACIJOS DYDIS NACIONALINIU MASTU

Remiantis Lietuvos perinčių paukščių atlaso duomenimis, yra apie 40 peslio perėjimo vietų. Bendra juodojo peslio populiacija vertinama 50–100 porų. Šalies mastu peslys pasiskirstęs labai netolygiai. Jis dažniausiai aptinkamas rytinėje Lietuvos dalyje, Aukštaitijos ežerynė. Svarbios pesliui buveinės išsidėsčiusios ties Nemuno upe, ypač žemupyje, ir Dzūkijos regione. Perėjimo vietų nenustatyta Žemaitijos regione ir šiaurinėje šalies dalyje.

PAST LIETUVOJE, TERITORIJŲ TOLYGUMAS, TENDENCIJOS

Rūšis įrašyta į ES Paukščių direktyvos I priedą, tad jai išskirtos paukščių apsaugai svarbios teritorijos: vakarinė Aukštaitijos nacionalinio parko dalis, Kauno marios, Labanoro giria, Asvejos ežerynas ir Kuršių nerija. Kuršių nerijoje peslys veisimosi metu nebeaptinkamas, stebimas jo gausos mažėjimas Kauno marių regione, o kitose teritorijose jo būklė daugmaž stabili. Dėl nedidelio perinčių porų skaičiaus gausos būklės pokyčių nustatymas yra nepatikimas. Reikalinga rūšies perinčios populiacijos inventorizacija visos šalies mastu. Atskirais metais tam tikroje teritorijoje neperėję paukščiai nesudaro prielaidų teigti, kad ten jie išnyko. Juodojo peslio veisimosi teritorijos išdėstytos labai netolygiai, jos telkiasi rytinėje šalies dalyje. Tačiau turimomis žiniomis pakankamai nereprezentuojamas Dzūkijos regionas ir nelabai aiški Nemuno pakrančių svarba juodojo peslio perinčios populiacijos būklei. Nėra

duomenų apie peslio perėjimą Žemaitijoje ir Vidurio Lietuvoje. Bendri juodojo peslio gausumo tyrimai šalies mastu neatlikti. Apskritai visoje Lietuvoje randamos tik pavienės ir išsklaidytos šių paukščių poros, kurių didesnis tankumas stebimas tik labai lokaliai.

TYRIMŲ METODIKA

Paukščiams stebėti pasirenkamos vietos su platesne apylinkių apžvalga – atviros didesnių vandens telkinių pakrantės, apžvalgos bokštai, iš kurių paukščiai stebimi teleskopu ar žiūronais. Dideliuose, sudėtingos konfigūracijos vandens telkiniuose juoduosius peslius galima stebėti ir iš valties. Pasirinktoje vietoje paukščius rekomenduojama stebėti du kartus: pirmą kartą – balandį–gegužę, o antrą kartą – birželį–liepą. Pirmojo stebėjimo metu peslio neužfiksavus, geriau pasirinkti naują tyrimo vietą. Norint aprėpti didesnį vandens telkinį, gali tekti paukščius stebėti iš kelių atskirų vietų. Per dieną stebėjimai atliekami ne daugiau kaip dviejuose taškuose. Rytiniai stebėjimai pradedami nuo 9.00 val. ir tęsiami iki 12.00 val., o popietiniai – nuo 14.00 iki 17.00 val. Sklandančius, medžiojančius paukščius, jų tuoktuves galima stebėti tiek giedru, tiek apsiniaukusiu, tačiau be kritulių oru. Netinkamas laikas yra kylant rūkui ar ūkanotą dieną, nes tai labai pablogina apžvalgos sąlygas. Pastebėjus juoduosius peslius, duomenys surašomi į juodojo peslio stebėjimo duomenų formą. Stebėtų paukščių statusas nustatytas pagal Lietuvos perinčių paukščių atlaso (LPPA) metodiką.

Svarbu inventorizuoti ir aprašyti net tas vietas, kuriose paukščiai stebėjimo metu nebuvo aptikti. Mums labai svarbūs ir atsitiktiniai juodųjų peslių aptikimo atvejai, todėl prašytume nurodyti paukščio aptikimo vietą, datą, laiką, jo elgesį ir tą informaciją atsiųsti el. paštu *eugenijus.drobelis@birdlife.lt.*

Duomenų rinkimo forma

Teritorijos pavadinimas:					Rūšies pavadinimas:
Stebėjimo taško koordinatės:					Stebėjimo pradžios ir pabaigos laikas:
Vietovės aprašymas:					Paukščio statusas pagal LPPA kriterijus:
Stebėtojas:					Data:
Eil. Nr.	Laikas	Atstumas, km	Azimutas	Paukščių skaičius	Paukščių elgesys

Suaugęs jūrinis erelis © Renatas Jakaitis

2019–2020 m. žiemos akcija – jūrinis erelis (*Haliaeetus albicilla*)

Deivis DEMENTAVIČIUS, Modestas RUŽAUSKAS

Žurnalo „Paukščiai“ redakcinė kolegija jau vienuoliktą kartą tradiciškai skelbia žiemos paukščio akciją. Akcija skirta vienos iš Lietuvoje žiemojančių paukščių rūšių apskaitai, siekiant įvertinti žiemojančios populiacijos ar atskirų individų gausą ir žiemojimo atvejus. Dažniausiai ši akcija skelbiama retesnėms, neplačiai paplitusioms ir sunkiau pastebimoms paukščių rūšims, todėl ar akcija pavyks, labai priklauso ne tik nuo pačių ornitologų, bet ir nuo paukščių stebėjimo entuziastų, gamtos mylėtojų, fotografų. Ne mažiau vertingi ir atsitiktinės registracijos atvejai prie namų, važiuojant automobiliu, žvejojant ar kitaip leidžiant laiką gamtoje. Akcija skirta visiems bent kiek pažįstantiems paukščius, galintiems atskirti tais metais numatytą stebėti paukščių rūšį.

2019–2020 m. žiema skelbiama jūrinio erelio (*Haliaeetus albicilla*) stebėjimų žiema. Atsižvelgiant į geografinį paplitimą šie ereliai gali būti sėslūs, migruojantys ar klajojantys. Į švelnesnio klimato šalis migruoja jauni, dar nesubrendę ir šiauriau gyvenantys jūriniai ereliai. Mūsų šalyje gyvenantys suaugę jūriniai ereliai yra sėslūs ir savo lizdaviečių apylinkėse laikosi ištisus metus. Jauni, dar nesubrendę paukščiai dažniausiai klajoja nedideliais atstumais, tačiau kartais gali nuskristi piečiau daugiau kaip tūkstantį kilometrų. Ši tarptautiniu mastu saugoma rūšis dar visai neseniai daugelyje Europos šalių buvo laikoma išnykusia ir tik dėl intensyvių apsaugos priemonių populiacija palaipsniui atsikūrė. Lietuvoje nuo XX a. pradžios perinčių jūrinių erelių nebebuvo aptinkama, o pirmieji lizdai vėl rasti tik praeito amžiaus pabaigoje. Šiuo metu mūsų šalies populiacija vertinama 150–170 porų. Nuo 2003 m. VšĮ Gamtosaugos projektų vystymo fondas (GPVF) su partneriu Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejumi pradėjo ir jau septynioliktus metus vykdo jūrinių erelių apsaugos projektą Lietuvoje. Projekto metu vykdoma įvairi gamtosauginė ir švietėjiška su šia paukščių rūšimi susijusi veikla. Viena iš projekto veik-

Antros plunksninės dangos jaunas jūrinis erelis
© Vytautas Knyva

lų – žiemojančių jūrinių erelių stebėsena. Per šį laikotarpį, padedant gausiam būriui savanorių, išaiškintos svarbiausios šių erelių žiemojimo vietos šalyje, žiemojančių paukščių skaičius ir amžiaus struktūra, kylančios grėsmės, pateikta pasiūlymų dėl apsaugos, taip pat taikyta viena iš apsaugos priemonių – papildomas maitinimas žiemą. Tačiau išaugus populiacijai ir pagausėjus žiemojančių individų su jūriniais ereliais dirbantiems tyrėjams tapo sunku ištirti šių paukščių gausos dinamiką žiemą visos šalies teritorijoje. Todėl ši paukščių rūšis pasirinkta norint sukaupti naujų, išsamesnių duomenų apie jos gausumą mūsų šalyje žiemos mėnesiais, įvertinti jų amžiaus struktūrą, naujas susitelkimo vietas, kylančias grėsmes. Manoma, kad Lietuvoje gali žiemoti 400–500 jūrinių erelių. Nors suaugę ereliai yra sėslūs ir jų gausą žiemą nesunku įvertinti žinant perinčių porų skaičių, tačiau net ir šaltuoju metų laiku galima išaiškinti naujas, dar nežinomas šių paukščių lizdavietes. Taip yra todėl, kad nemaža dalis suaugusių paukščių rugsėjo–vasario mėnesiais grįžta nakvoti į savo lizdavietes, taiso senus ar krauna naujus lizdus. Šių metų stebėjimai gali būti įdomūs ir tuo, kad be pačių paukščių aptikimo faktų, stebėtojai gali padėti nuskaityti žiedus, nes jūriniai ereliai yra žieduojami spalviniais žiedais – jų įrašus galima perskaityti pasitelkus optiką ar fotografuojant. Todėl kiekvienas visuomenės narys, stebintis jūrinius erelius, yra svarbus ir prisideda prie rūšies apskaitų, mokslinių tyrimų ir kartu apsaugos.

Jūriniai ereliai vieni stambiausių ištisus metus mūsų šalyje aptinkamų plėšriųjų paukščių. Sveria 4–7 kg, o atstumas tarp ištiestų sparnų galų gali siekti net 2,4 metro. Tokio dydžio paukštį nesunku pastebėti tiek sklandantį, tek ir kylantį nuo žemės ar neaukštai skrendantį. Nuo kitų plėšriųjų paukščių jūrinio erelio skrydis išsiskiria santykinai „sunkiu“ skrydžiu, gan lėtais sparnų mos-

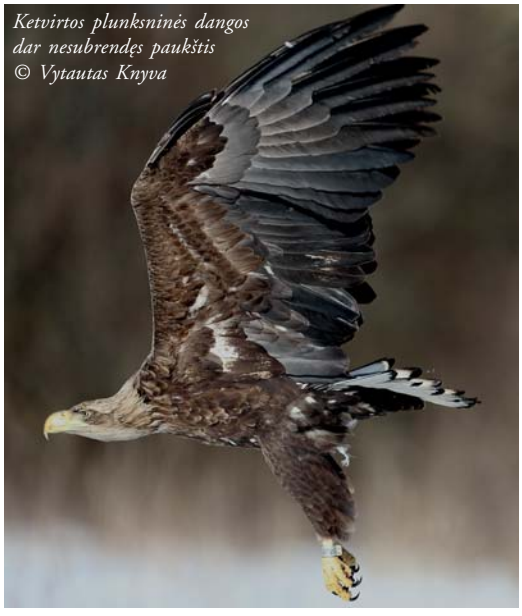

Ketvirtos plunksninės dangos dar nesubrendęs paukštis
© Vytautas Knyva

Trečios plunksninės dangos jaunas jūrinis erelis
© Renatas Jakaitis

tais. Paukščiui skrendant į akis krinta jo dydis, platūs sparnai, trumpa pleišto formos uodega ir galingas snapas. Suaugę paukščiai yra pilkai rudi, dalis krūtinės, kaklas ir ypač galva daug šviesesni. Snapas geltonas, o uodega balta. Jaunų paukščių plunksninis apdaras yra tamsiai rudos spalvos, išmargintas šviesiomis dėmėmis. Jų snapas, krūtinė, kaklas ir uodega tamsūs. Kasmet keičiantis paukščių plunksninei dangai, snapas pamažu įgauna geltoną spalvą, galva, kaklas ir krūtinė šviesėja. Suaugusių paukščių išvaizdą įgauna sulaukę penkerių metų. Nesubrendusių erelių amžių žiemą galima įvertinti pagal plunksninę dangą, kuri paukščiams šeriantis palaipsniui keičiasi. Išskiriamos penkios jūrinių erelių amžiaus plunksninės dangos. Stebėtų paukščių amžių galima nustatyti remiantis vadovu „The Raptors of Europe and the Middle East. A Handbook of Field Identification"(D. Forsman, 1999). Tačiau net ir įgudusiai akiai lauko sąlygomis pagal plunksninę dangą dažnai yra sunku įvertinti paukščių amžių, todėl rekomenduojama išskirti tik dvi grupes – jauni ir suaugę paukščiai.

Suaugusius jūrinius erelius su kitomis stambių plėšriųjų paukščių rūšimis supainioti sunku, jei gerai matyti balta uodega ir geltonas snapas. Jaunus jūrinius erelius galima supainioti, tačiau tik su kilniuoju ereliu, nes kitos panašios rūšys, tokios kaip didysis erelis rėksnys, Lietuvoje nežiemoja. Palyginti su jaunu jūriniu ereliu, kilniojo erelio uodega yra žymiai ilgesnė, sparnai siauresni. Pirmamečiai kilnieji ereliai atpažįstami iš balto uodegos pagrindo su plačia juosva juosta gale, aiškiomis baltomis dėmėmis plasnojamųjų plunksnų plote, kurios gerai matyti iš apačios paukščiui skrendant. Be to, kilniojo erelio kojos plunksnuotos iki pat pirštų, o jūrinio erelio pastaibis neturi plunksnų ir yra ryškiai geltonos spalvos.

Stebėtojams, kurie nėra tikri, ar sugebėtų patikimai atskirti jūrinį erelį nuo kitų rūšių, rekomenduojama nufotografuoti stebėtą paukštį, o jei galimybių nėra, atsiunčiant informaciją paminėti savo abejones ir aprašyti matytus paukščio požymius, aplinką, kurioje paukštis stebėtas, ar kitus, stebėtojo nuomone, svarbesnius faktus. Stebint jūrinius erelius rekomenduojama atkreipti dėmesį ne tik į paukščių kiekį, amžių ar stebėjimo vietą, bet ir stengtis apžiūrėti jų kojas. Gali pasitaikyti pastebėti žieduotą paukštį, tačiau žiedų įrašus perskaityti nėra paprasta. Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į žiedų spalvas (pagal programą paukščiui uždedami du žiedai – po vieną ant kiekvienos kojos). Ant dešinės kojos esančio žiedo įrašai yra neryškūs, todėl užtenka pamatyti (ir užsirašyti, negalima pasikliauti vien atmintimi!) jo spalvą ar spalvų kombinaciją. Jei žiedas dvispalvis, labai svarbu tiksliai užsirašyti, kokia spalva vyrauja žiedo viršutinėje dalyje, o kokia – žiedo apatinėje dalyje. Ant kairės kojos esantis žiedas taip pat būna vienspalvis ar dvispalvis, tačiau su aiškiai matomu įrašu, kurį sudaro keturi simboliai – viena raidė ir trys skaičiai. Pagal tarptautinę programą tokiais spalviniais žiedais yra žieduojami dar lizduose augantys jūrinių erelių jaunikliai. Išimtiniais atvejais šie paukščiai yra žieduojami vienu paprastu metaliniu žiedu. Efektyviausias būdas tiksliai perskaityti žiedų įrašus yra

žieduotų paukščių fotografavimas ir nuotraukų peržiūra. Plačiau apie šią programą galite paskaityti 2010 m. pirmame žurnalo „Paukščiai“ numeryje (*http://www.birdlife.lt/upload/partners_pictures/pdf/paukciai_20101pdf-55.pdf*).

Kur ieškoti jūrinių erelių? Kol nepaspaudžia rimtesni šalčiai, šiuos paukščius dažniausiai galima aptikti prie didesnių vandens telkinių, ypač dažnai jie apsistoja žuvininkystės tvenkiniuose. Pagrindinis jų grobis yra lengviau pagaunamos, silpnesnės žuvys ar vandens paukščiai. Tik atšiauresniais žiemų periodais, kai susidaro stora sniego danga, užšąla dauguma vandens telkinių, suaugę ir jauni likę žiemoti šalyje paukščiai koncentruojasi prie neužšalusių vandens telkinių, papildomo maitinimo aikštelėse. Tokiose vietose stebimos didesnės jų grupelės. Jūriniai ereliai yra paukščiai „sanitarai“, dažniausiai iš populiacijų „išimantys“ senus, ligotus ar sužeistus gyvūnus. Žiemą nugaišę gyvūnai sudaro nemažą dalį maisto raciono, todėl dažnai jūriniai ereliai laikosi sausumos buveinėse, kur ieško kritusių gyvūnų. Neretai šių paukščių buvimą išduoda varniniai paukščiai, kurie taip pat būriuojasi prie maitos. Važiuojant automobiliu erelius galima pastebėti tiek tupinčius medyje, tiek ir ant arimo ar pievos. Mieste gyvenantys žmonės dažniausiai nežino, kad miestų ar priemiesčių teritorijose taip pat galima pastebėti praskrendančius jūrinius erelius. Siųsdami stebėjimų duomenis galite atsiųsti juos apibendrintus, t. y. nesiųsti kiekvieno stebėjimo atskirai, bet iš karto atsiųsti ilgesnio stebėjimo periodo duomenis, pvz., mėnesio ar visos žiemos, jei kaskart jūriniai ereliai pastebimi tose pačiose vietose. Vertinant stebėtų paukščių skaičių, svarbu įvertinti, ar tai negalėjo būti tas pats individas. Kadangi skirtingo amžiaus jūriniai ereliai skiriasi savo plunksniniu apdaru, kartais nesunku atskirti, ar stebėtas toje teritorijoje individas tas pats, ar kitas. Ypač patikimų duomenų galima surinkti stebint paukščius atskiroms stebėtojų grupėms, pvz., atliekant vandens paukščių apskaitas žiemą. Kadangi tokie stebėjimai atliekami prie neužšalančių vandens telkinių, vienu metu pakankamai tiksliai galima suskaičiuoti, kiek buvo pastebėta jūrinių erelių. Šiuo atveju stebėtojai turėtų tiksliai užfiksuoti laiką, kada buvo pastebėtas jūrinis erelis, kokio jis amžiaus ir į kurią pusę nuskrido. Tai aktualu paukščius stebint didžiausiose paukščių žiemojimo vietose, tačiau kitose vietose pavieniai paukščių stebėtojai gali surinkti ne mažiau vertingų ir įdomių duomenų. Vertinga informacija ir apie surastus negyvus jūrinius erelius.

Pagrindinė informacija, kurią stebėtojams reikėtų surinkti ir atsiųsti:

• stebėjimo geografinė vieta (pageidautina nurodyti ir koordinates ar tašką žemėlapyje), data, stebėtų paukščių skaičius (jei stebimi keli paukščiai – kokiu atstumu vienas nuo kito);

• stebėjimo buveinė (atviras laukas, užšalęs ežeras, pakelė, pakrantė, žuvininkystės tvenkinių teritorija ir pan.);

• paukščio laikymosi toje teritorijoje laikotarpis (jei manoma, kad tas pats paukštis stebimas ilgesnį laiką, nurodyti, kokį laikotarpį paukštis stebėtas (pvz., nuo sausio 15 d. iki vasario 28 d.);

• ar stebėtas paukštis buvo žieduotas;

• kiti, jūsų manymu, įdomūs faktai;

• stebėtojo (-ų) vardas, pavardė, kontaktai (el. paštas).

Pirmametis jūrinio erelio jauniklis © Renatas Jakaitis

Nepamirškite, kad stebėdami paukščius žiemą ne tik puikiai praleisite laiką gamtoje (o tai labai sveika), bet ir turėsite daugiau galimybių pastebėti retas, o gal Lietuvoje dar ir nematytas paukščių rūšis. Pastebėtas ar nufotografuotas jūrinis erelis taip pat sukels nemažai teigiamų emocijų, padės mokslui, šių paukščių apsaugai.

Akcijoje kviečiame aktyviai dalyvauti ne tik patyrusius paukščių stebėtojus, bet ir visus tuos, kurie mano, kad pažįsta ar sugebėtų pažinti jūrinį erelį, ypač daugiau laiko gamtoje praleidžiančius žmones – aplinkosauginininkus, medžiotojus, žvejus, miškininkus ar tiesiog čia leidžiančius laisvalaikį.

Duomenis prašytume siųsti el. paštu *modruzauskas@hotmail.com* arba pateikti Lietuvos ornitologų draugijos feisbuko paskyroje. Iškilus klausimų dėl erelių amžiaus, žiedų apžiūros, radus negyvą paukštį ir pan. galite kreiptis į šių paukščių tyrėjus mob. tel. 8 686 57705 ar el. paštu *d.dementavicius@gmail.com*, daugiau informacijos rasite feisbuko paskyroje *https://www.facebook.com/padekimeEreliams/*

2019–2020 m. žiemos akciją organizuoja Lietuvos ornitologų draugija kartu su VšĮ „Gamtosaugos projektų vystymo fondu“ bei Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejumi.

Deivis DEMENTAVIČIUS, Saulius RUMBUTIS

Juodųjų gandrų jaunikliai žieduojami baltais plastiko žiedais © GPVF

Plėšriųjų paukščių ir juodųjų gandrų ženklinimas spalviniais žiedais Lietuvoje 2017–2019 m.

Lietuvoje per metus vidutiniškai sužieduojama 80 000 paukščių. Dauguma jų žieduojami metaliniais žiedais, kurių įrašą galima perskaityti tik paukštį sugavus, radus jį sužeistą ar žuvusį. Spalviniais žiedais kasmet paženklinama 200–500 paukščių. Na, o moderniausiomis ženklinimo technologijomis (siųstuvais, geolokatoriais) kol kas Lietuvoje ženklinami tik pavieniai paukščiai.

Apie metaliniais žiedais paženklintus paukščius gaunama maždaug 2 % pranešimų. Spalviniais plastikiniais ar metaliniais žiedais paženklintų paukščių aptikimas didesnis daugiau kaip dešimteriopai. Paukščių žiedavimas spalviniais žiedais yra efektyvus ir kol kas pigiausias būdas siekiant nustatyti jų amžių, migracijos kelius, žiemojimo vietas, lytinės brandos amžių bei perėjimo teritorijų pasirinkimą, jauniklių dispersiją, populiacijų struktūrą, mirties priežastis, elgseną ir kt. Žiedų įrašai ir spalvos ar spalvų kombinacijos yra perskaitomos stebint paukščius žiūronais bei teleskopais, peržiūrint fotografų padarytas nuotraukas.

Lietuvos ambasadorius – mažasis erelis rėksnys © GPVF

Visi Lietuvoje paženklinti paukščiai, kad ir kur nuskristų, yra atpažįstami kaip esantys iš Lietuvos, taip ne tik renkamos svarbios žinios apie paukščių migraciją, bet ir garsinamas Lietuvos vardas. Norėdami paminėti Lietuvos vardo 100 metų jubiliejų ir atkreipti dėmesį į paukščius ir jų migraciją, jau trečius metus iš eilės įgyvendiname idėją „Paukščiai – Lietuvos ambasadoriai“. Ypatingas dėmesys jos metu skiriamas spalviniais žiedais paženklintiems paukščiams, mat tokius gali pastebėti ir ne specialistai.

Nuo 2017 m. spalviniais žiedais Lietuvoje paženklinti 464 plėšrieji paukščiai ir juodųjų gandrų jaunikliai, keli suaugę paukščiai. Sužieduoti 168 juodieji gandrai, 159 jūriniai ereliai, 102 mažieji ereliai rėksniai (99 jaunikliai ir 3 suaugę paukščiai), 22 ereliai žuvininkai, 11 juodųjų peslių ir 2 rudieji pesliai. Jau gauta per 10 pranešimų apie jų stebėjimus mūsų šalyje ir užsienyje.

Idėją „Paukščiai – Lietuvos ambasadoriai“ įgyvendina VšĮ „Gamtosaugos projektų vystymo fondas“, projekto partneris – Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejus. Paukščius spalviniais žiedais žiedavo ir žieduotojams talkino E. Adomaitis, B. Belchev, K. Danauskas, D. Dementavičius, V. Eigirdas, G. Grašytė, A. Jovaišas, M. Kirstukas, V. Knyva, R. Kubilius, T. Kuodis, V. Malinauskas, D. Musteikis, D. Norkūnienė, D. Norkūnas, L. Pareigienė, R. Pocevičius, S. Rumbutis, D. Stončius, M. Survila, R. Treinys ir K. Valinčienė.

Kviečiame visus ornitologus, gamtininkus, gamtos fotografus stebint ar fotografuojant paukščius atkreipti dėmesį į jų kojas. Gal pavyks pastebėti žieduotų paukščių ir nuskaityti jų žiedų įrašus. Pastebėję žieduotą paukštį, praneškite Lietuvos paukščių žiedavimo centrui (*www.ziedavimas.lt*), daugiau informacijos apie paukščius – Lietuvos ambasadorius rasite interneto tinklalapyje *www.padekime-ereliams.lt* arba feisbuko paskyroje „Padėkime ereliams“.

Apžieduotas rudojo peslio jauniklis © GPVF

Tarptautinė jūrinių erelių žiedavimo spalviniais žiedais programa viena seniausių Lietuvoje, vykdoma nuo 1992 metų © GPVF

Žuvininko jaunikliai © Darius Musteikis

Atnaujintas „Lietuvos paukščių pažinimo vadovas“

„Lietuvos paukščių pažinimo vadovas“,
V. Jusys, S. Karalius, L. Raudonikis, 2020 m.

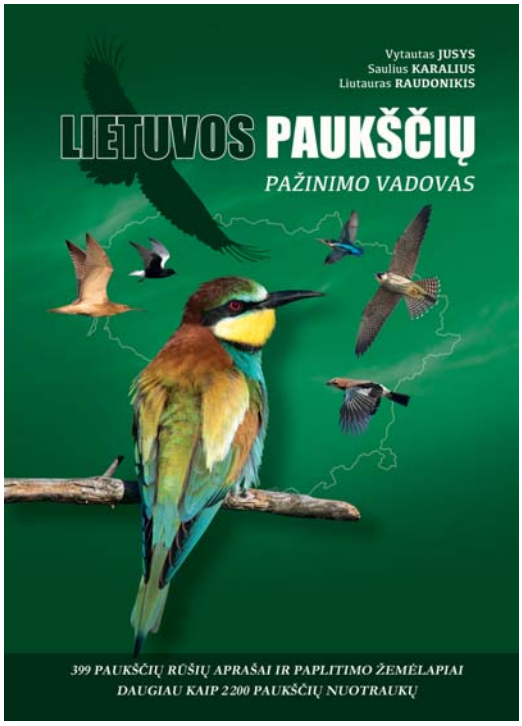

2020 m. sausį dienos šviesą pagaliau išvys naujas gamtą bei paukščius mylinčių žmonių labai lauktas leidinys „Lietuvos paukščių pažinimo vadovas“, leidžiamas Lietuvos ornitologų draugijos lėšomis. Tai papildytas ir pataisytas 2012 m. išleisto ir didelę paklausą turėjusio to paties pavadinimo paukščių vadovo leidimas. Per septynerius metus Lietuvos paukščių sąrašas pasipildė 19 rūšių, tad atnaujintame vadove paukščiais besidomintieji ras 399 paukščių išvaizdos ir balso aprašymus, atnaujintus paukščių rūšių paplitimo šalyje žemėlapius, per 2200 kokybiškų nuotraukų, atnaujintą jų apsaugos statusą bei pagal naujausią Lietuvos perinčių paukščių atlaso medžiagą patikslintus duomenis apie Lietuvos paukščių paplitimą ir gausą. Prie rūšių aprašymų pateikiamas lietuviškas, angliškas ir mokslinis pavadinimas. Knyga skirta pradedantiems ir pažengusiems gamtininkams, miškininkams, sodininkams ar apskritai gamtoje daugiau laiko praleidžiantiems žmonėms, norintiems geriau pažinti paukščius. Autoriai labai dėkingi paukščių nuotraukų autoriams, nes jos ir sudaro pagrindinę bei sunkiausiai įgyvendinamą šios knygos informacijos dalį.

LOD informacija

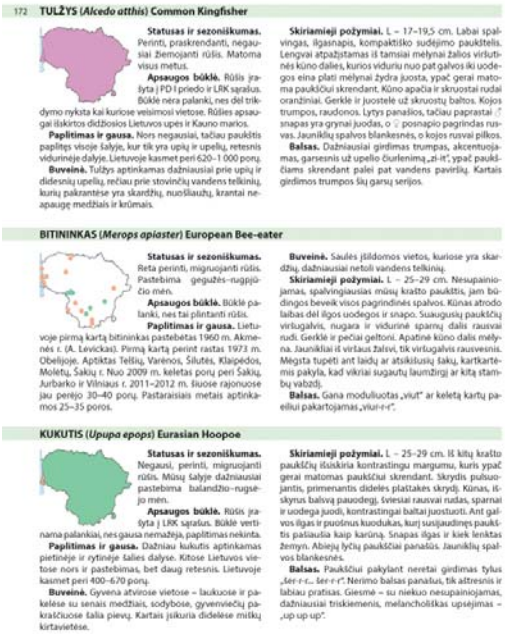
172 **TULŽYS (*Alcedo atthis*) Common Kingfisher**

Statusas ir sezoniškumas. Perinti, praskrendanti, negausiai žiemojanti rūšis. Matoma visus metus.

Apsaugos būklė. Rūšis įrašyta į PD I priedo ir LRK sąrašus. Būklė nėra palanki, nes dėl trikdymo nyksta kai kuriose veisimosi vietose. Rūšies apsaugai išskirtos didžiosios Lietuvos upės ir Kauno marios.

Paplitimas ir gausa. Nors negausiai, tačiau paukštis paplitęs visoje šalyje, kur tik yra upių ir upelių, retesnis vidurinėje dalyje. Lietuvoje kasmet peri 620–1 000 porų.

Buveinė. Tulžys aptinkamas dažniausiai prie upių ir didesnių upelių, ečiau prie stovinčių vandens telkinių, kurių pakrantėse yra skardžių, nuošliaužų, krantai neapaugę medžiais ir krūmais.

Skiriamieji požymiai. L – 17–19,5 cm. Labai spalvingas, ilgasnapis, kompaktiško sudėjimo paukštelis. Lengvai atpažįstamas iš tamsiai mėlynai žalios virš(ut)inės kūno dalies, kurios viduriu nuo pat galvos iki uodegos eina plati mėlynai žydra juosta, ypač gerai matoma paukščiui skrendant. Kūno apačia ir skruostai rudai oranžiniai. Gerklė ir juostelė už skruostų baltos. Kojos trumpos, raudonos. Lytys panašios, tačiau paprastai ♂ snapas yra grynai juodas, o ♀ posnapio pagrindas rusvas. Jauniklių spalvos blankesnės, o kojos rusvai pilkos.

Balsas. Dažniausiai girdimas trumpas, akcentuojamas, garsesnis už upelio čiurlenimą „zi-it“, ypač paukščiams skrendant palei pat vandens paviršių. Kartais girdimos trumpos šių garsų serijos.

BITININKAS (*Merops apiaster*) European Bee-eater

Statusas ir sezoniškumas. Reta perinti, migruojanti rūšis. Pastebima gegužės–rugpjūčio mėn.

Apsaugos būklė. Būklė palanki, nes tai plintanti rūšis.

Paplitimas ir gausa. Lietuvoje pirmą kartą bitininkas pastebėtas 1960 m. Akmenės r. (A. Levickas). Pirmą kartą perint rastas 1973 m. Obelijoje. Aptiktas Telšių, Varėnos, Šilutės, Klaipėdos, Molėtų, Šakių r. Nuo 2009 m. keletas porų peri Šakių, Jurbarko ir Vilniaus r. 2011–2012 m. šiuose rajonuose jau perėjo 30–40 porų. Pastaraisiais metais aptinkamos 25–35 poros.

Buveinė. Saulės įšildomos vietos, kuriose yra skardžių, dažniausiai netoli vandens telkinių.

Skiriamieji požymiai. L – 25–29 cm. Nesupainiojamas, spalvingiausias mūsų krašto paukštis, jam būdingos beveik visos pagrindinės spalvos. Kūnas atrodo laibas dėl ilgos uodegos ir snapo. Suaugusių paukščių viršugalvis, nugara ir viduriné sparnų dalis rausvai rudi. Gerklė ir pečiai geltoni. Apatinė kūno dalis mėlyna. Jauniklių iš viršaus žalsvi, tik viršugalvis rausvesnis. Mėgsta tupėti ant laidų ar atsikišusių šakų, kartkartėmis pakyla, kad vikriai sugautų laumžirgį ar kitą stambų vabzdį.

Balsas. Gana moduliuotas „yiut“ ar keletą kartų pakartojamas „yiuri-ri-ri“.

KUKUTIS (*Upupa epops*) Eurasian Hoopoe

Statusas ir sezoniškumas. Negausi, perinti, migruojanti rūšis. Mūsų šalyje dažniausiai pastebima balandžio–rugsėjo mėn.

Apsaugos būklė. Rūšis įrašyta į LRK sąrašus. Būklė vertinama palankiai, nes gausa nemažėja, paplitimas nekinta.

Paplitimas ir gausa. Dažniau kukutis aptinkamas pietinėje ir rytinėje šalies dalyse. Kitose Lietuvos vietose nors ir pastebimas, bet daug retesnis. Lietuvoje kasmet peri 400–670 porų.

Buveinė. Gyvena atvirose vietose – laukuose ir pakelėse su senais medžiais, sodybose, gyvenviečių pakraščiuose šalia pievų. Kartais įsikuria didelėse miškų kirtavietėse.

Skiriamieji požymiai. L – 25–29 cm. Iš kitų krašto paukščių išsiskiria kontrastingu margumu, kuris ypač gerai matomas paukščiui skrendant. Skrydis pulsuojantis, primenantis didelės plaštakės skrydį. Kūnas, išskyrus balsvą pauodegį, šviesiai rausvai rudas, sparnai ir uodega juodi, kontrastingai baltai juostuoti. Ant galvos ilgas ir puošnus kuodukas, kurį susijaudinęs paukštis pašiaudia kaip karūną. Snapas ilgas ir kiek lenktas žemyn. Abiejų lyčių paukščiai panašūs. Jauniklių spalvos blankesnės.

Balsas. Paukščiui pakylant neretai girdimas tylus „ter-r-r-... ter-r-r“. Nerimo balsas panašus, tik aštresnis ir labiau pratiasa. Giesmė – su niekuo nesupainiojamas, dažniausiai triskiemenis, melancholiškas upėjimas – „up up up“.

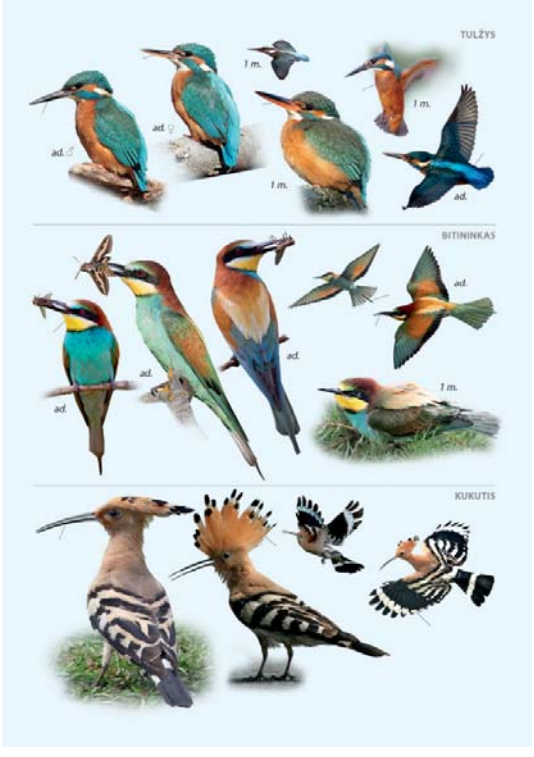

Ornitofaunistiniai stebėjimai Lietuvoje 2019 m. rudenį

Parengė Saulius KARALIUS

Ši 2019 m.rudenį pastebėtų paukščių suvestinė parengta pagal Lietuvos ornitofaunistinės komisijos (LOFK) sudarytą paukščių sąrašą. Pateikiama tik konkreti informacija – paukščio rūšis (porūšis), stebėjimo data ir vieta, stebėtų paukščių skaičius, kai kuriais atvejais – ir jų lytis bei amžius.

Registruojant kai kurių rūšių paukščių stebėjimus reikia pildyti specialią LOFK anketą. Ją rasite: www.birdlife.lt/index.php/lofk/ (lietuvių ir anglų kalbomis).

Informaciją, apie kokias paukščių rūšis ir kokiu laikotarpiu LOFK renka stebėjimus, rasite: http://www.birdlife.lt/index.php/lofk/lt-pauksciai/.

Šalminė antis (Netta rufina). Išlaužo tvenkiniai, 2019-09-14 © Laimonas Šniaukšta

Kiekvieno stebėjimo pabaigoje skliausteliuose įrašyta stebėtojo (-ų) pavardė (-ės), taip išsaugoma konkretaus atvejo stebėtojo autorystė.

Sutrumpinimai:
[VS] – *vėlyvas stebėjimas;*
[AS] – *ankstyvas stebėjimas;*
[15] – *kelinta šios rūšies registracija Lietuvoje;*
[DB] – *didelis būrys.*

Rudakaklė berniklė (*Branta ruficollis*)

2019-10-20 vienas paukštis mišriame žąsų būryje prie Uostadvario, Rusnės saloje (M. Karlonas, R. Draugelytė ir kt.) [49].

Paprastoji berniklė (*Branta bernicla*)

2019-09-25 viena praskrido Ventės rage (V. Eigirdas), 10-16 vienas *nigricans* porūšio paukštis maitinosi želmenų lauke šalia Dituvos k., Klaipėdos r. (M. Briedis).

Rudoji urvinė antis (*Tadorna ferruginea*)

2019-09-02 vienas paukštis su penkiais kormoranais ryte praskrido virš Sapieginės miško Vilniuje (A. Šimkus), 09-05 viena pakilo iš Nemuno tarp Kauno HE ir pėsčiųjų tilto (K. Bilinskas), 09-17 vis dar laikėsi Išlaužo šiauriniame tvenkinyje, Prienų r. (S. Medžionis) [10].

Urvinė antis (*Tadoena tadorna*)

2019-10-26 du paukščiai stebėti Karpynės tvenkiniuose, Raseinių r. (A. Petraška), 11-01 viena stebėta Dusios ežere (E. Šniaukšta), 11-10 trys paukščiai stebėti Gabšių ūkio tvenkiniuose, Raseinių r. (A. Petraška).

Šalminė antis (*Netta rufina*)

2019-09-14 stebėtas patinas Išlaužo šiauriniame tvenkinyje ties Girininkais, Kauno r. (L .M. Šniaukštos).

Paprastoji gaga (*Somateria mollissima*)

2019-09-21 stebėta jūroje ties Šventąja (V. V. Laukžemiai).

Ledinė antis (*Clangula hyemalis*)

2019-10-26 vienas paukštis stebėtas Karpynės tvenkiniuose, Raseinių r. (A. Petraška), 10-31 viena stebėta Nemune ties Kauno HE (K. Bilinskas), 11-10 du paukščiai stebėti Paupio žuvininkystės ūkio tvenkiniuose, Raseinių r. (A. Petraška), 11-23 jaunas paukštis stebėtas prie Kauno HE (I. Semionovas).

Juodoji antis (*Melanitta nigra*)

2019-10-24 keturios antys stebėtos tvenkiniuose prie gamyklos „Orlen Lietuva“, Mažeikių r. (R. Kinduris), 11-24 jaunas paukštis stebėtas Elektrėnų marių vakarinėje dalyje (A. Šimkus).

Nuodėgulė (*Melanitta fusca*)

2019-11-16 penki paukščiai stebėti Kauno mariose ties Arlaviškėmis (M. Karlonas, R. Draugelytė), 11-24 dvi nuodėgulės plaukiojo pietinėje Elektrėnų marių dalyje ir 5 šiaurinėje (A. Šimkus), 11-25 patelė stebėta Nemune ties Jurbarku (J. Čeberkienė).

Putpelė (*Coturnix coturnix*)

2019-11-03 dvi putpelės su kurapkomis pakeltos iš dirvonuojančio lauko šalia Radviliškio (A. Šimkus) [V].

Raguotasis kragas (*Podiceps auritus*)

2019-10-06 keturių raguotųjų kragų būrelis stebėtas Dusios ež., Lazdijų r. (M. L. Šniaukštos), 10-20 Dusios ež., Lazdijų r., matyti du individai (V. E. Butkai), 1 paukštis stebėtas jūroje prie šiaurinio molo Klaipėdoje (S. Karalius), 10-28 penki kragai stebėti Dusios ež., Lazdijų r. (A. Skirpstas), 10-30 vienas paukštis stebėtas prie Kopgalio molo (T. Jocys), 11-01 du ir du raguotieji kragai stebėti vakarinėje Dusios ežero pusėje (E. Šniaukšta), 11-02 jūroje ties Juodkrante iš vieno taško stebėti bent 5 kragai, iš kito 2, o ties Pervalka dar 4 (A. Šimkus).

Juodakaklis kragas (*Podiceps nigricollis*)

2019-11-24 vienas paukštis su dviem rudakakliais kragais stebėtas Elektrėnų marių pietrytinėje dalyje (A. Šimkus) [V].

Didysis baltasis garnys (*Ardea alba*)

Nuo 11-20 iki 11-30 Lietuvoje stebėta apie 290 paukščių. LOFK rūšies stebėjimus perkėlė į žiemos mėnesius.

Mažasis baublys (*Ixobrychus minutus*)

2019-09-08 Girelės tvenkinyje, Kaišiadorių r., matytas 1 paukštis (E. Briedis).

Baltasis gandras (*Ciconia ciconia*)

2019-09-17 Ignalinos r., Dietkauščiznoje, nuo 09-14 laikėsi 1 paukštis (A. Čerkauskas), 09-24 vienas paukštis praskrido virš Sakūčių k., Šilutės r. (M. E. Briedžiai), 10-04 vienas paukštis stebėtas ties Saugų gyv., Šilutės r. (M. Briedis), 10-05 vienas paukštis stebėtas ties Dietkauščiznos k., Ignalinos r. (R. Akstinas), 10-27 stebėtas Vadaktų mstl., Radviliškio r. (M. Kazlauskas) [V].

Vapsvaėdis (*Pernis apivorus*)

2019-01-01 vienas paukštis praskrido virš miško šalia Girelės tvenkinio Kaišiadorių m. (E. Briedis), 10-02 vienas praskrido į pietus virš Parnidžio kopos, Neringos sav. (M. Bružas) [V].

Stepinė lingė (Circus macrourus). Biržų r., 2019-09-27 © Saulis Skuja

Raudonkojis sakalas (Falco vespertinus). Rokiškio r., 2019-09-12 © Vrginijus Stumbrys

Rudasis peslys (*Milvus milvus*)

2019-09-01 sklandė Kukarskės k., Šakių r. (O. Atkočaitis), 09-11 Arvydų tvenkiniuose, Vilniaus r., matytas 1 paukštis (R. Akstinas), 09-23 vienas paukštis stebėtas migruojantis į pietus, virš Parnidžio kopos, Neringos sav. (M. Bružas), 09-27 prie Skuodo sklandė 1 paukštis (R. Kinduris), 09-29 vienas skraidė Rakavos k., Raseinių r. (A. Kasparavičius), 10-04 vienas stebėtas ties Juodkrante (K. Castren), 10-09 vienas stebėtas ties Vanagų k., Klaipėdos r. (M. Briedis), 10-12 vienas individas sklandė su suopiais netoli Agluonėnų, Klaipėdos r. (M. L. E. Šniaukštos, A. Aleliūnas), 10-20 vienas paukštis sklandė netoli Jonaičių, Šilutės r. (A. Jasinskytė), 10-29 vienas matytas ties Dituva, Klaipėdos r. (M. Briedis), 2 paskiri paukščiai praskrido į pietus Kopgalyje (S. Karalius), 11-12 vienas paukštis stebėtas Vanagų k., Klaipėdos r., 11-25 vienas paukštis sklandė ties Agluonėnais Klaipėdos r. (M. Briedis).

Stepinė lingė (*Circus macrourus*)

2019-09-26 pirmametis paukštis medžiojo palei Strėliškių k. Biržų r. (B. Maldūnienė). 2019-09-27 aktyviai medžiojantis jaunas paukštis stebėtas pamiškės pievose šiauriau Kirdonių miško tarp Pasvaliečių ir Strėliškių kaimų Biržų r. (S. Skuja) [65].

Paprastasis suopis (*Buteo buteo vulpinus*)

2019-09-24 Ignalinos r. prie Tverečiaus stebėtas pirmametis paukštis (A. Čerkauskas).

Kilnusis erelis (*Aquila chrysaetos*)

2019-10-05 pirmametis paukštis stebėtas šalia Kaniūkų k., Užpalių sen., Utenos r. (A. J. Ulevičiai), 11-22 Estijoje GPS siųstuvu pažymėtas pirmametis paukštis stebėtas Sausinės miške, Kauno r. (D. Dementavičius).

Paprastasis pelėsakalis (*Falco tinnunculus*)

2019-11-22 vienas paukštis stebėtas ties Miklusėnais, Alytaus r. (A. Petraška).

Raudonkojis sakalas (*Falco vespertinus*)

2019-09-01 du jauni paukščiai stebėti Paluknio pievose, Trakų r. (R. Akstinas), 1 jaunas paukštis stebėtas ant laidų prie Tauragnų, Utenos r. (D. Norkūnas), pirmametis sakalas praskrido Radviliškio pakraštyje (A. Šimkus), Ilgiškėse, Zarasų r., stebėti 2 jauni paukščiai (I. Semionovas), 13 paukščių ant elektros laidų stebėti Paluknio pievoje, Trakų r.,1 paukštis stebėtas ties Merešlėnų karjeru, Vilniaus r. (A. Skirpstas), pavienis individas stebėtas Patamulšėlio apylinkėse, Kauno r. (S. V. Burinskai), prie Salako, Zarasų r., stebėta suaugusi patelė (A. Čerkauskas), 1 praskrendantis paukštis stebėtas Paluknio pievose (T. Gružinskas), 09-02 devyni paukščiai ant elektros laidų stebėti Paluknio pievose (A. Piečiukaitis), vienas patinas ir 3 jauni paukščiai stebėti Kauno r. prie Laukiškių (E. Šniaukšta), jaunas paukštis ant elektros laidų stebėtas ties Šešuoliais, Ukmergės r. (K. Jarmalavičius), 1 paukštis ant laidų stebėtas Būtingėje (V. Laukžemis), 09-03 pora suaugusių paukščių stebėta Zarasų r. (A. Pašvenskaitė), 4 tupėjo ant laidų palei kelią ties Bakučiais, Zarasų r. (A. Jasinskytė), 09-04 du jaunikliai stebėti Lapiškių k. laukuose Biržų r. ir du jauni paukščiai Kirdonėlių k. laukuose palei Tatulos upę Biržų r. (B. Maldūnienė), 2 jauni paukščiai stebėti ties Vadokliais, Panevėžio r. (J. Kazlauskas), 1 jaunas paukštis stebėtas Sudėnų botaniniame-zoologiniame draustiny-

je, Kretingos r. (A. Kubilius), patelė su pirmamečiu paukščiu stebėta Narbutiškyje, Salako apskr., Zarasų r. (A. Čerkauskas), 09-05 patinas ir jaunas paukštis stebėti šalia kelio Kupiškis–Rokiškis ties posūkiu į Slavinčiškį, Kupiškio r., 4 jauni paukščiai ant laidų stebėti šalia kelio Raikėnai–Apaščia, Rokiškio r. (J. Pribušauskienė), jaunas paukštis medžiojo laukuose šalia Šventininkų, Trakų r. (A. Šimkus), 09-07 pirmametis paukštis stebėtas ties Tryškiais (D. Račkauskaitė), 6 paukščiai stebėti netoli Julijanavos, Zarasų r. (I. Semionovas), prie Viešintų ir Padvarninkų, Anykščių r., ant laidų tupėjo po jauną paukštį, o šalia Akmenos medžiojo suaugęs patinas (A. Šimkus), 1 suaugęs patinas ir 2 jauni paukščiai ant laidų stebėti Erlos slėnyje tarp Erlėnų ir Juodupėnų, Kretingos r. (V. Butkus), 4 jauni paukščiai stebėti prie kelio Prienai–Marijampolė, 107–108 km (S. Medžionis), 5 jauni paukščiai ir 1 patinas stebėti Paluknio pievose, Trakų r. (L. M. Šniaukštos), 09-08 Dirvoniškėse, Zarasų r., stebėti 3 jauni paukščiai, netoli Berankiškių, Zarasų r., stebėti 7 jauni paukščiai ir 1 suaugusi patelė (I. Semionovas), jaunas paukštis ant pakelės laidų stebėtas ties Navasiolka, Prienų r. (A. Petraška), 4 jaunikliai stebėti Paluknio pievoje, tupintys prie kelio ant laidų (R. Abazorienė), laukuose šalia Paežerių, Anykščių r., medžiojo bent 7 jauni sakalai, 1 tupėjo ant laidų prie Vikonių, o šalia Akmenos vis dar laikėsi suaugęs patinėlis (A. Šimkus), 09-09 jaunas paukštis ant laidų stebėtas netoli Daugailių, Utenos r. (D. Norkūnienė), 09-12 Degenių k., Rokiškio r., matyti 2 jaunikliai (V. Stumbrys), 1 jaunas paukštis kelias dienas laikėsi šalia Lėno gyvenvietės, Ukmergės r. (M. Čepulis), 09-14 vienas paukštis stebėtas ant laidų Paluknio pievoje, Trakų r. (A. Skirpstas), 09-19 du jauni paukščiai stebėti ties Juodkrante (K. Castren), 09-25 du jauni paukščiai stebėti ties Mišniūnais, Ukmergės r. (K. Jarmalavičius). Iš viso rudenį Lietuvoje stebėta apie 120 raudonkojų sakalų.

Startsakalis (*Falco columbarius*)

2019-09-08 vienas praskrido į pietus Andrioniškyje, Anykščių r. (A. Šimkus) [V].

Sketsakalis (*Falco subbuteo*)

2019-10-05 vienas praskrido į šiaurę virš Parnidžio kopos, Neringos sav. (M. Bružas) [V].

Griežlė (*Crex crex*)

2019-11-06 stebėtas 1 individas Gubiškių k. pievoje, Trakų r. (M. Mackevičius) [V].

Pilkoji gervė (*Grus grus*)

2019-11-25 vienas paukštis praskrido į pietus Kopgalyje (S. Karalius), 11-29 Rakavos k., Raseinių r., girdėtas balsas (A. Kasparavičius) [V].

Laplandinis griciukas (*Limosa lapponica*)

2019-09-13 du paukščiai stebėti Birvėtos žuvninkystės tvenkiniuose (J. Morkūnas, V. Eigirdas).

Didžioji kuolinga (*Numenius arquata*)

2019-11-10 vienas paukštis praskrido ties Karpyne, Raseinių r. (A. Petraška) [V].

Vidutinė kuolinga (*Numenius phaeopus*)

2019-09-12 ties Juodkrante stebėtas 1 paukštis (K. Castren).

Plokščiasnapis plaukikas (Phalaropus fulicarius). Melnragė, 2019-10-26 © Gediminas Gražulevičius

Ilgauodegis plėšikas (Stercorarius longicaudus). Šventoji, 2019-09-22 © R. Kinduris

Žaliakojis tulikas (*Tringa nebularia*)

2019-11-08 vienas paukštis stebėtas Simno žuvininkystės ūkio tvenkiniuose, Alytaus r. (A. Petraška) [V].

Brastinis tilvikas (*Tringa ochropus*)

2019-11-17 skrendančio brastinio tilviko balsas girdėtas Arvydų žuvininkystės tvenkiniuose, Vilniaus r. (A. Šimkus) [V].

Gaidukas (*Calidris pugnax*)

2019-11-09 vienas paukštis stebėtas Išlaužo tvenkiniuose (I. Semionovas, L. Bisikirskienė) [V].

Plokščiasnapis plaukikas (*Phalaropus fulicarius*)

2019-10-19 vienas pirmametis paukštis stebėtas šiaurinėje Dusios ežero dalyje. Matytas ir kitą dieną (V. E. Butkai), 10-26 vienas paukštis stebėtas Klaipėdoje prie šiaurinio molo (G. Gražulevičius) [9].

Smailiauodegis plėšikas (*Stercorarius parasiticus*)

2019-09-01 keturi šviesios formos individai stebėti Neringoje, Baltijos jūros pakrantėje į pietus nuo Juodkrantės (M. L. E. Šniaukštos), 09-15 jūroje ties Juodkrante į šiaurę praskrido antrųjų arba trečiųjų kalendorinių metų šviesios formos smailiauodegis plėšikas ir dar 3 pavieniai neatpažinti plėšikai (A. Šimkus), 09-17 vienas šviesios formos paukštis stebėtas ties Juodkrante (K. Castren).

Ilgauodegis plėšikas (*Stercorarius longicaudus*)

2019-09-17 vienas pirmametis paukštis stebėtas ties Juodkrante (K. Castren), 09-22 nesubrendęs paukštis praskrido jūros pakrante Šventojoje, ties upės žiotimis (R. Kinduris) [18].

Bukauodegis plėšikas (*Stercorarius pomarinus*)

2019-09-23 prie Sausgalvių k., Šilutės r., paprastųjų kirų būryje, stebėtas 1 individas (M. E. Briedžiai) [20].

Margasnapė žuvėdra (*Thalasseus sandvicensis*)

2019-10-05 dvi praskrido ties Juodkrante (K. Castren), 10-12 viena praskrido prie Palangos tilto (R. Šimkus, A. Šimkus, M. Ilčiukas, K. Ilčiukaitė, G. Petkus) [V].

Mažoji žuvėdra (*Sternula albifrons*)

2019-09-13 du suaugę paukščiai praskrido į pietus ties Juodkrante (K. Castren) [V].

Poliarinė žuvėdra (*Sterna paradisaea*)

2019-09-04 viena stebėta Šventosios pajūryje (V. Laukžemis), 09-05 du suaugę ir 1 pirmametis paukštis stebėti jūroje ties Juodkrante, 09-09 jaunas paukštis stebėtas ties Juodkrante, 09-12 ties Juodkrante migravo 3 jauni ir 3 suaugę paukščiai (K. Castren), 09-14 jaunas paukštis stebėtas Šventosios pajūryje (R. Padaigienė), 09-15 pro Juodkrantę migravo 7, 09-18 keturi, o 09-19 trys jauni paukščiai (K. Castren), 09-20 jaunas paukštis stebėtas Ventės rage (I. Juršytė), 1 jaunas paukštis migravo ties Juodkrante, 09-23 ten pat praskrido dar 3 pirmamečiai paukščiai (K. Castren), 10-03 viena stebėta ant molo Ventėje (P. Bagdonas).

Baltaskruostė žuvėdra (*Chlidonias hybrida*)

2019-09-14 bent 5 žuvėdros skraidė virš Krokų Lankos ež., Šilutės r. (A. Šimkus) [V].

Paprastasis purplelis (*Streptopelia turtur*)

2019-09-20 Tverečiaus apsk., prie Būkliškės, Ignalinos r., pakelėje maitinosi 2 paukščiai (A. Čerkauskas) [V].

Kramerio papūga (*Psittacula krameri*)

2019-09-03 viena stebėta Vilniuje Neries pakrantėje šalia Vilnelės žiočių (A. Šimkus), 09-08 girdėta Vilniuje Tilto gatvės medžiuose, 10-24 Žygimantų g., Vilniuje, matyta medyje šalia Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (A. Skirpstas), 11-08 stebėta ties Rusijos ambasada Vilniuje (E. Šniaukšta).

Balinė pelėda (*Asio flammeus*)

2019-09-25 vienas paukštis stebėtas Šauklių riedulyne, Skuodo r. (A. Kubilius), 09-29 vienas matytas prie Parnidžio kopos, Neringos sav. (M. Bružas), 11-24 pakilo pabaidyta pievoj pajūryje prie pat kopų netoli Šventosios (V. V. Laukžemiai).

Baltoji pelėda (*Bubo scandiacus*)

2019-11-18 stebėta Viliošių k., Akmenės r. (I. Juknevičienė) [14].

Juodasis čiurlys (*Apus apus*)

2019-09-15 vienas paukštis stebėtas langinių kregždžių būrelyje ties Skaudvile, Tauragės r. (B. Stukė), 09-21 mažiausiai penki čiurliai (ko gero, daugiau) skraidė su šelmeninėmis kregždėmis Anykščiuose, prie Šventosios užtvankos (A. Šimkus) [V].

Raguotasis vieversys (*Eremophila alpestris*)

2019-11-07 Paluknio pievose, Trakų r., į pietvakarius praskrido 2 pavieniai paukščiai ir 7 bei 5 paukščių būreliai, 11-17 keturiolikos vieversių būrelis stebėtas suartuose laukuose šalia Kirtimų, Vilniaus r. (A. Šimkus), 11-19 vienas paukštis praskrido Šventininkų k., Vilniaus r. (R. Akstinas).

Langinė kregždė (*Delichon urbicum*)

2019-10-03 keturios praskrido Ventės rage (P. Bagdonas), 10-05 du paukščiai praskrido į pietus ties Parnidžio kopa, Neringos sav. (M. Bružas) [V].

Dirvoninis kalviukas (*Anthus campestris*)

2019-10-02 vienas paukštis stebėtas ant Parnidžio kopos, Neringos sav. (M. Bružas) [V].

Uolinis kalviukas (*Anthus petrosus*)

2019-11-21 du paukščiai stebėti Šventosios žiotyse, Šventojoje (V. V. Laukžemiai), 09-23 stebėti 2, matyt, tie patys paukščiai (M. Karlonas, A. Weber), 1 paukštis stebėtas ant Kopgalio molo (S. Karalius), 09-24 bent 5 paukščiai stebėti ant Ventės rago molo (V. Eigirdas), ten pat, matyt, tie patys 3 individai (M. Karlonas, A. Weber), 09-26 du paukščiai stebėti ant Kopgalio molo (S. Karalius), 09-29 du ar trys paukščiai stebėti ant Kopgalio molo (A. Skirpstas), 10-02 du paukščiai stebėti ant Kopgalio molo, 10-07 čia matytas 1, o 10-10 dar 2 (S. Karalius), 10-18 čia matyti 2 individai (S. Medžionis), 10-20 vienas paukštis stebėtas ant šiaurinio molo Klaipėdoje, 10-23 vienas matytas ant Kopgalio molo, 10-24 čia stebėti 2, 10-25 dar 1 praskrido Kopgalyje ir 10-28 vienas matytas ant Kopgalio molo, 10-31 čia stebėti du individai, 11-02 vienas paukštis stebėtas Kopgalio pamaryje, 11-16 du paukščiai stebėti ant Melnragės molo (S. Karalius).

Rudagurklis kalviukas (*Anthus cervinus*)

2019-09-08 vienas paukštis cypsėdamas pakilo iš ražienos prie Paežerių, Anykščių r. (A. Šimkus) [37].

Geltonoji kielė (*Motacilla flava thunbergi*)

2019-09-05 patinėlis matytas baltųjų ir geltonųjų kielių būrelyje arime netoli Šventininkų, Trakų r. (A. Šimkus).

Kalninė kielė (*Motacilla cinerea*)

2019-10-07 viena stebėta ant Ventės rago molo (V. Eigirdas) [31].

Baltoji kielė (*Motacilla alba*)

2019-11-07 viena praskrido į pietvakarius Paluknio pievose, Trakų r. (A. Šimkus), 11-20 viena stebėta Vanagų k., Klaipėdos r. (M. Briedis) [V].

Vandeninis strazdas (*Cinclus cinclus*)

2019-10-30 vienas matytas Smiltynėje ant akmenų Kuršių marių pakrantėje (T. Jocys), 11-10 vienas paukštis matytas Kopgalyje (D. Andriulionienė), 11-14 vienas paukštis stebėtas Dubysoje ties Rainiškių k., Raseinių r. (A. Kasparavičius).

Europinė juodagalvė kiauliukė (*Saxicola rubicola*)

2019-10-13 pirmametis paukštis stebėtas krūmuose prie Mingės k., Šilutės r. (M. Karlonas) [30].

Dūminė raudonuodegė (*Phoenicurus ochruros*)

2019-11-25 patelė sugauta Ventės rage (V. Eigirdas) [V].

Paprastoji raudonuodegė (*Phoenicurus phoenicurus*)
2019-10-31 patelė stebėta Kopgalyje (S. Karalius) [V].

Margasis žiogelis (*Locustella naevia*)
2019-09-21 stebėtas prie Paežerių, Anykščių r., ties bebrų užtvanka susidariusios šlapynės pakraštyje (A. Šimkus) [V].

Raiboji devynbalsė (*Sylvia nisoria*)
2019-10-28 sugauta Ventės rage (K. Jusienė) [V].

Sodinė devynbalsė (*Sylvia borin*)
2019-11-04 sugauta Ventės rage (V. Jusys) [V].

Juodagalvė devynbalsė (*Sylvia atricapilla*)
2019-11-15 patelė stebėta Kopgalio krūmynuose, 11-18 ten pat stebėtas patinukas (S. Karalius), 11-19 vienas paukštis stebėtas kapinėse Panevėžyje (B. Vaičiūnas) [V].

Nykštukinė pečialinda (*Phylloscopus proregulus*)
2019-10-20 viena sugauta Ventės rage, 10-31 iš pradžių girdėta, o po to ir trumpai stebėta pusiau atviroje jaunais medžiais iš dalies apaugusioje vietoje, tarp Sapieginės ir Šveicarijos miškų Vilniuje, 11-02 viena stebėta Kopgalyje (A. Šimkus) [64].

Geltonbruvė pečialinda (*Phylloscopus inornatus*)
2019-09-18 ir 09-19 po vieną sugauta Ventės rage (J. Doevendans), 09-22 vienas paukštis sugautas Juodkrantės voratinklinėse gaudyklėse (J. Zarankaitė), per rugsėjo mėn. Ventės rage apžieduotos dar 6 geltonbruvės pečialindos, o spalio mėn. 2, 10-12 vienas paukštis matytas ir girdėtas prie Kniaupo įlankos bokštelio, Šilutės r. (M. Karlonas, K. Millers, G. Grandans, A. Naudžius), 11-05 vienas paukštis stebėtas Kopgalio krūmynuose (S. Karalius) [170].

Rudoji pečialinda (*Phylloscopus fuscatus*)
2019-10-13 vienas paukštis sugautas Juodkrantės voratinklinėse gaudyklėse (J. Zarankaitė) [13].

Pilkoji pečialinda (*Phylloscopus collybita*)
2019-11-16 sugauta Ventės rage (V. Jusys), 11-18 du *tristis* porūšio individai sugauti Ventės rage (V. Jusys, K. Jusienė), Kopgalio krūmynuose stebėti 6 nominalaus porūšio paukščiai (S. Karalius), 11-30 viena sugauta Ventės rage (V. Jusys).

Baltabruvis nykštukas (*Regulus ignicapilla*)
2019-09-01 keturi paukščiai stebėti ant Parnidžio kopos prie Saulės laikrodžio, 09-02 čia stebėtas 1 individas, o 09-08 stebėti 2 (M. Bružas), 1 giedantis patinėlis girdėtas Juodkrantėje (K. Castren), 09-11 vienas stebėtas Arvydų miške, Vilniaus r. (R. Akstinas), 3 patinai stebėti ties Juodkrante (K. Castren), 09-14 vienas stebėtas Kintų miške, Šilutės r. (A. Šimkus), 09-20 du paukščiai sugauti Juodkrantės voratinklinėse gaudyklėse (J. Zarankaitė), 09-24 penki paukščiai sugauti Juodkrantės voratinklinėse gaudyklėse, 09-26 dar 3 individai (D. D. Norkūnai, L. Pareigienė), 09-25 ten pat sugautas vienas (D. D. Norkūnai, A. Patašius), 1 paukštis stebėtas šalia Sapieginės miško Vilniuje (A. Šimkus), per rugsėjo mėn. Ventės rage apžieduoti dar 27 individai, 10-01 vienas paukštis sugautas Juodkrantės voratinklinėse gaudyklėse, 10-02 ten pat

Rudoji pečialinda (Phylloscopus fuscatus). Juodkrantė, 2019-10-13 © Jūratė Zarankaitė

sugauti 8, 10-03 – 1, 10-04 dar 3 (D. D. Norkūnai), 11-08 vienas paukštis matytas Kopgalio miške (S. Karalius).

Pilkoji musinukė (*Muscicapa striata*)
2019-10-02 dvi matytos ties Parnidžio kopa (M. Bružas) [V].

Mažoji musinukė (*Ficedula parva*)
2019-10-06 matyta Sapieginės miške Vilniuje (A. Šimkus), 10-09 jaunas patinukas stebėtas Kopgalyje (S. Karalius) [V].

Bukutis (*Sitta europaea asiatica*)
2019-10-19 sugautas Ventės rage (V. Eigirdas).

Geltonsnapis čivylis (*Linaria flavirostris*)
2019-10-24 du paukščiai stebėti Baltijos pajūryje prie Šventosios molo (G. Gražulevičius), 10-27 vienas paukštis su geltonosiomis startomis ir dagiliais maitinosi pakelėje Paluknio pievose, Trakų r., 11-07 ten pat matytas greičiausiai tas pats paukštis (A. Šimkus), 10-28 septyniolikos paukščių būrelis ant žolių stebėtas Kopgalio kopose (S. Karalius), 11-01 keturių paukščių būrelis stebėtas Paluknio pievų vakarinėje dalyje (E. V. Butkai), 11-02 vienas matytas pajūrio kopose ties Pervalka (A. Šimkus), 11-07 keturi paukščiai stebėti Kopgalyje, 11-08 čia stebėti dar 2 (S. Karalius), 11-09 du paukščiai praskrido laukuose netoli Migonių, Kupiškio r. (A. Šimkus), 11-12 vienišas paukštis stebėtas Kopgalio kopose, 11-19 keturi individai stebėti Kopgalyje, 11-23 vienas individas stebėtas Melnragės kopose (S. Karalius).

Margasparnis kryžiasnapis (*Loxia leucoptera*)
2019-10-17 Vilniuje, Trakų Vokėje, Trampolio g. 4 namo kieme augančiose eglėse, kelias dienas stebėtas iki 10 paukščių būrelis (E. Selevičiūtė) [16].

Mažoji starta (*Emberiza pusilla*)
2019-11-06 sugauta ir apžieduota Ventės rage (V. Jusys) – 10-a registracija Lietuvoje [10].

Pentinuotoji starta (*Calcarius lapponicus*)
2019-10-04 viena stebėta ties Juodkrante (K. Castren), 11-09 viena starta stebėta netoli Migonių, Kupiškio r. (A. Šimkus).

RETŲ PAUKŠČIŲ STEBĖJIMAI KAIMYNINĖSE ŠALYSE IR VAKARŲ PALEARKTIKOJE 2019 M. RUDENĮ

Parengė Marius KARLONAS, Eglė PAKŠTYTĖ, Modestas RUŽAUSKAS

Pagal ***www.tarsiger.com, Birding World, www.netfugl.de, www.clanga.com, www.latvijasputni.lv, www.estbirding.ee, www.birdguides.com, www.birdforum.net*** *ir kt.*

Lietuvos ornitofaunistinė komisija (LOFK) pateikiamų stebėjimų papildomai nekomentuoja, nes neaiškus jų statusas (ar nacionalinės ornitofaunistinės komisijos patvirtino, ar ne). Be to, skelbiama informacija ne visada leidžia tinkamai įvertinti konkretų atvejį. LOFK nori atkreipti dėmesį, kad kai kurie pateikiami faktai gali būti siejami su iš nelaisvės ištrūkusiais paukščiais ar kitais laukinėms populiacijoms nebūdingais atvejais. Dėl to ši medžiaga turi būti vertinama tik kaip atskirų, retai aptinkamų paukščių rūšių registracijų suvestinė kaimyninėse šalyse, tačiau svarbi, norint tinkamai interpretuoti retų paukščių rūšių stebėjimų mūsų šalyje rezultatus.

BALTARUSIJA

09-02 Minsko srities žuvininkystės tvenkiniuose matytas **purpurinis garnys (*Ardea purpurea*)**. 09-25 Vitebsko srityje esančioje žiedavimo stotyje pagauta **šiaurinė starta (*Emberiza rustica*)** [2], o 10-13 ten pat sužieduota **mažoji starta (*Emberiza pusilla*)** [2]. 10-22 Vitebsko srityje pirmą kartą šiais metais stebėta **liepsnotoji pelėda (*Tyto alba*)**, o 11-11 Liubanės rajone matyta **juodasparnė kregždūnė (*Glareola nordmanni*)** [4].

ESTIJA

Pirmą kartą šalyje pastebėtas **nuodėgulės sibirinis porūšis (*Melanitta fusca* Stejnegeri)**, kurių įprastas arealas yra Sibiras ir Tolimieji Rytai; šios antys buvo matomos *Põõsaspea* rage nuo 09-06 iki 09-20, o *Lääne* 09-26 plaukiojo net 3 individai [1-8]; pirmą kartą taip pat pastebėta ***phoenicuroides / semirufus*** **porūšio dūminė raudonuodegė (*Phoenicurus ochruros*)**, matyta Harju (*Harju*) 11-23; ketvirtoji šaliai **palšoji medšarkė (*Lanius isabellinus*)** pastebėta *Lääne* 10-09; ketvirtasis ir penktasis **skeltauodegiai kirai (*Xema sabini*)** praskrido *Piarnu* 10-27 ir *Lääne* 10-30, o **ketvirtasis vandeninis kalviukas (*Anthus spinoletta*)** apsilankė *Lääne* 10-24; **ilgauodegiai plėšikai (*Stercorarius longicaudus*)** pastebėti 4 kartus pajūryje rugsėjo 14–21 d., **smailiauodegis plėšikas (*Stercorarius parasiticus*)** – *Lääne* 11-01, o **bukauodegis plėšikas (*Stercorarius pomarinus*)** – *Piarnu* 10-02; **geltonsnapiai narai (*Gavia adamsii*)** stebėti Harju (*Harju*) 10-13 ir *Lääne* 10-21 bei 10-31; **mandarininė antis (*Aix galericulata*)** matyta Vakarų Virumos apskr. (*Lääne-Virumaa*) 09-11, ten pat stebėtas ir **tripirštis kiras (*Rissa tridactyla*)** 10-21 bei 11-01; **kuoduotasis vieversys (*Galerida cristata*)** matytas Hyjumoje (*Hiiumaa*) 10-25; pavieniai **margasparniai kryžiasnapiai (*Loxia leucoptera*)** pastebėti Tartu (*Tartu*) 09-01, *Piarnu* 09-26 ir 09-29, Rytų Viru (*Ida Viru*) 11-11 bei *Lääne* 10-23; **mažoji starta (*Emberiza pusila*)** sugauta ir apžieduota *Piarnu* 10-06, o Saremoje (*Saaremaa*) – **sodinis liputis (*Certhia brachydactyla*)** 10-21; **rudoji pečialinda (*Phylloscopus fuscatus*)** stebėta *Lääne* 10-16, o **nykštukinė pečialinda (*Phylloscopus proregulus*)** – Hyjumoje (*Hiiumaa*) 10-25; **kalninė kielė (*Motacilla cinerea*)** lankėsi Saremoje (*Saaremaa*) nuo 10-23 iki 11-02; pirmosios migruojančios **pušinės sniegenos (*Pinicola enucleator*)** pastebėtos Tartu (*Tartu*) ir Harju (*Harju*) paskutinėmis lapkričio dienomis.

LATVIJA

Gyvatėdis (*Circaetus gallicus*) pastebėtas Nycos apskr. (*Nīca*) 09-21; pirmametis **ilgauodegis plėšikas (*Stercorarius longicaudus*)** rastas negyvas ties Gaujos (*Gauja*) upės žiotimis 09-24; pavieniai **jūriniai bėgikai (*Calidris maritima*)** stebėti Paviluosta apskr. (*Pāvilosta*) 09-21, ties Papės (*Pape*) kanalu, Rucavos apskr. (*Rucava*) 10-05 ir *Mangal* saloje 10-13; **laibasnapis narūnėlis (*Uria aalge*)** kartu su alkomis matytas Kolkoje (*Kolka*) 11-17; **mandarininė antis (*Aix galericulata*)** plaukiojo Kuldygos tvenkinyje (*Kuldīga*) 11-03; dvi **pentinuotosios startos (*Calcarius lapponicus*)** stebėtos migruojančios Ventspilyje (*Ventspils*) 10-24; **nykštukinė pečialinda (*Phylloscopus proregulus*)** sugauta ir sužieduota Salacgryva apskr. (*Salacgrīva*) 10-17; **vandeninis kalviukas (*Anthus spinoletta*)**, manytina, tas pats jau nuo 2017–2018 m. žiemos kasmet žiemoja Liepojos uoste (*Liepāja*) [9].

LENKIJA

09-15 Žemutinėje Silezijoje pasirodė **amerikinis dumblius (*Limnodromus scolopaceus*)** [3]. Kaip niekad dažnai šį rudenį buvo stebimos arba sugaunamos **šiaurinės startos (*Emberiza rustica*)**: 09-21 Vyslos žiotyse, 09-22 Jastanioje, 09-25 Helyje, 09-26 Pamario vaivadijoje [26-29}. **Mažoji starta (*Emberiza pusilla*)** užregistruota 2 kartus: 09-25 Helyje ir 10-14 Vakarų Pamario vaivadijoje [34–35]. **Juodakojis kirlikas (*Charadrius alexandrinus*)** matytas 09-28 Pamario vaivadijoje, o 10-02 Helyje stebėta **sibirinė juodagalvė kiauliukė (*Saxicola maurus*)** [3]. **Mėlynuodegė (*Tarsiger cyanurus*)** matyta 10-04 Vakarų Pamario vaivadijoje ir 10-06 Mazovijos vaivadijoje. 10-28 Pajūrio Krynicoje pastebėtas **blyškusis čiurlys (*Apus pallidus*)** [3], o 10-31 Pamario vaivadijoje sužieduota **rudoji pečialinda (*Phylloscopus fuscatus*)** [20].

SUOMIJA

Nors rugsėjis Suomijoje buvo ganėtinai ramus, tačiau antroje jo pusėje 09-25 prie *Höytiäisen* nufotografuota pirmoji retenybė – **rudagalvė medšarkė (*Lanius senator*)** [43]. Geras ruduo buvo **taiginių kalviukų (*Anthus hodgsoni*)** registracijoms, jų nuo 09-26 iki 10-21 registruoti 4 skirtingi individai [114]. Tuo tarpu **palšieji kūltupiai (*Oenanthe isabellina*)** nuo 09-27 iki 10-28 registruoti 5 kartus [40]. Du kartus šį rudenį registruotos **rudosios pečialindos (*Phylloscopus fuscatus*)**: 10-10 *Haminakari* ir 10-20 *Lågskär* [115]. Geri metai buvo ir kito reto kūltupio registracijoms – **margieji kūltupiai (*Oenanthe pleschanka*)** registruoti 5 kartus nuo 10-12 iki 10-30 [53]. Tuo tarpu **sajaninės pečialindos (*Phylloscopus humei*)** nuo 10-18 iki 11-24 registruotos 6 kartus [95]. Gentainė **storasnapė pečialinda (*Phylloscopus schwarzi*)** nufotografuota tik kartą šį rudenį 10-18 Utėje (*Utö*) [29]. 10-19 registruoti reti paukščiai: pirmametis **šiaurinis padūkėlis (*Morus bassanus*)** stebėtas prie Rionšerio (*Rönnskär*) [64]; **amerikinis sėjikas (*Pluvialis dominica*)** prie *Varessäikkä* [4]; **baltapilvis bėgikas (*Calidris bairdii*)** nufotografuotas ties *Lamunkarii* [7]; **baltagalvė starta (*Emberiza leucocephalos*)**

lankėsi lesykloje Ivale (*Ivalo*) [14]. **Ibiškasis garnys (*Bubulcus ibis*)** stebėtas 10-20 *Suontaa* [17]. **Mažasis baltasis garnys (*Egretta garzetta*)** 10-23 nufotografuotas *Puomilansalmi* [33]. **Dykuminis kūltupys (*Oenanthe deserti*)** stebėtas 10-24 *Koukkujärvi* [28]. **Didysis purplelis (*Streptopelia orientalis*)** nufotografuotas *Pajarintie* 11-10 [30].

ŠVEDIJA

Rudens retų stebėjimų suvestinė Švedijoje prasideda 09-03 **mažosios kuolingos (*Numenius minutus*)** stebėjimu prie *Kråkudden* [3]. 09-10 prie *Leonardsberg* nufotografuota **palšoji medšarkė (*Lanius isabellinus*)** [18]. **Juodagalvė starta (*Emberiza melanocephala*)** 09-22 nufotografuota *Hoburgen* [45]. **Taiginiai kalviukai (*Anthus hodgsoni*)** registruoti 4 kartus nuo 09-26 iki 10-29 [81]. **Rudosios pečialindos (*Phylloscopus fuscatus*)** stebėtos 2 kartus: 10-03 *Häradskär* ir 10-08 *Lerkliv* [137]. 10-05 stebėtos dvi retos medšarkės: **rudoji medšarkė (*Lanius cristatus*)** Landsorte (*Landsort*) [2] ir **rudagalvė medšarkė (*Lanius senator*)** ties *Haby* [85]. **Paprastoji mažoji devynbalsė (*Sylvia nana*)** 10-07 nufotografuota *Stora Gasmora* [19]. **Baltapilvis alpinis čiurlys (*Tachymarptis melba*)** pramigravo 10-14 ties Visbiu (*Visby*) [49]. **Margieji kūltupiai (*Oenanthe pleschanka*)** registruoti 3 kartus nuo 10-15 iki 11-08 [50]. Rečiausias praėjusio rudens stebėjimas – **šviesiagalvė pečialinda (*Phylloscopus coronatus*)** 10-24 nufotografuota *Nappelund* [1]. **Blyškieji čiurliai (*Apus pallidus*)** registruoti 2 kartus: 10-26 *Farhut* ir 10-29 *Falsterbo* [26]. **Storasnapis narūnėlis (*Uria lomvia*)** 10-26 stebėtas migruojantis *Glommens Sten* [40]. **Didieji purpleliai (*Streptopelia orientalis*)** registruoti 2 kartus: 10-29 Sandvikene (*Sandviken*) ir 11-06 Kristinehamne (*Kristinehamn*) [32]. **Žilagalvė starta (*Emberiza spodocephala*)** 11-08 nufotografuota *Nabbelund* [3]. **Juodagurklis strazdas (*Turdus atrogularis*)** stebėtas 11-29 Umeo (*Umeå*) [57].

VAKARŲ PALEARKTIKA

Ispanijoje, Kanarų salyne, 09-03 pirmą kartą matyta **juodapilvė jūrinė kregždė (*Fregetta tropica*)**. Islandijoje 09-08 stebėtas **pilkagalvis kirmlesys (*Vermivora peregrina*)**. Vokietijos paukščių sąrašą papildė 09-20 matytas **dvidėmis stepinis vieversys (*Melanocorypha bimaculata*)**. Serbijoje 09-22 užregistruotas **trispalvio plaukiko (*Phalaropus tricolor*)** stebėjimas, o Prancūzijos paukščių sąrašą papildė 3 naujos rūšys: 09-27 stebėtas **geltongalvis sejūras (*Seiurus aurocapillus*)**, 10-02 registruotas **rusvasis krūminukas** ir 10-16 matytas **miškinukas (*Mniotilta varia*)**. 10-01 matyta **šiaurinė starta (*Emberiza rustica*)** papildė Slovakijos paukščių sąrašą, 10-06 matytas **palšasis kūltupys (*Oenanthe isabellina*)** – Šveicarijos, o 10-07 Albanijoje pastebėta **mažoji starta (*Emberiza pusilla*)**. Jungtinėje Karalystėje pirmą kartą šalyje ir visoje Vakarų Palearktikoje užregistruotas (ir patvirtintas pagal genetinius tyrimus) **ryžinio kalviuko (*Anthus rufulus*)** stebėjimas. Airijos paukščių sąrašą papildė 10-08 rastas, tačiau neišgyvenęs **nykštukinis baublys (*Ixobrychus exilis*)** ir 10-26 matyta **dvidryžė pečialinda (*Phylloscopus plumbeitarsus*)**. **Dvidryžė pečialinda (*Phylloscopus plumbeitarsus*)** matyta ir 10-19 Danijoje, kur 11-10 dar stebėta ir **sibirinė musinukė (*Ficedula albicilla*)**. Nyderlanduose 10-12 matyta **dykuminė tošinukė (*Hippolais languida*)**, Belgijoje 10-25 pastebėta **rudoji medšarkė (*Lanius cristatus*)**, o Italijoje užfiksuotos 2 naujos paukščių rūšys: 10-21 **raudonakis vireonas (*Vireo olivaceus*)** ir 11-06 **dėmėtasis grifas (*Gyps rueppellii*)**. Kaip visuomet, naujų ir retų paukščių buvo stebėta ir Azorų salyne: 09-27 čia matytas **tigrinis krūminukas (*Dendroica tigrina*)**, 10-04 – **protonotarija (*Protonotaria citrea*)**, o 10-12 – **konektikutinis oporornis (*Oporornis agilis*)**. 11-15 Graikijoje pirmą kartą matytas **žaliasis naktikovis (*Butorides striatus*)**.

[10] – *skaičius laužtiniuose skliausteliuose nurodo, kelinta šios rūšies registracija šalyje.*

Iš ornitologijos istorijos Lietuvoje. **Prie Lietuvos paukščių populiarinimo ištakų**

Almantas KULBIS, *Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro Gamtinio ir ekologinio ugdymo skyriaus vedėjas*

Apie pirmąjį populiarų leidinį lietuvių kalba apie paukščius jau rašyta („Paukščiai“, 2019, 1, 41–42). XX a. pradžioje lietuvių kalba pasirodė pluoštas mažų knygelių apie paukščius, kurių turinys buvo skiriamas plačiajai visuomenei. Šie palyginti negausūs leidiniai skatino domėtis paukščiais kiekvieną skaitytoją, todėl vėlesni prof. Tado Ivanausko „Lietuvos paukščių“ tomai rado jau paruoštą dirvą ir pasirengusį skaitytoją.

APIE PAUKŠČIUS – VAIKAMS

Besikurianti lietuviška mokykla ir mokiniai buvo pirmi pasakojimų apie paukščius skaitytojai. Įvairūs to meto švietėjai vertimams, mokyklinėms chrestomatijoms dažnai pasirinkdavo užsienio autorių tekstus apie paukščius ir gamtą, jau išbandytus didaktikos požiūriu, ne kartą verstus į kitas kalbas. Pavyzdžiui, Jonas Jablonskis vadovavo Panevėžio mokytojų realinės mokyklos mokytojų seminarijos mokinių (būsimų mokytojų) būreliui, iš rusų kalbos verčiant prof. Modesto Bogdanovo „Visuomenės įnamius“ (I leid. 1908 m., II leid. – 1929 m.). Knygoje aprašyti tokie paukščiai: kregždė, čiurlys, varnėnas, žvirblis, karklažvirblis, balandis, kuosa, apuokėlis, gandras, kuoduotasis vieversys (*kuodys*), plėšrieji ir varniniai paukščiai. Įdomu, kad paminėtos paukštininkų draugijos, veikiančios Vokietijoje jau kelias dešimtis metų, giriami jų nariai, įrengiantys lesyklas, saugantys paukščius. Aprašant paukščius pateikiami lietuviški sinonimai, paplitę žmonių kalboje. Knygos turinys vertingas dalykiniu požiūriu: skaitytojas išsamiai supažindinamas su gyvūnais, besikuriančiais arti žmonių, netoli sodybų ar net jose – skaitytojai raginami saugoti įnamius ir juos globoti. Kadangi knygos leidybą kuravo Jonas Jablonskis, jos kalba pavyzdinė. Knygą būtų įdomu perskaityti ir šiandienos skaitytojui – būtų galima įvertinti, kaip kinta mūsų gyvenamoji aplinka.

Pagarbą gamtai ir gyvybei skatina dr. K. Jokanto vertimas „Iš gyvulių gyvenimo“ (1911, Seinai), B. Masiulio „Mūsų gyvulėliai ir paukšteliai“ (1917, Petrapilis, „Lietuvių spaustuvė“). „Lietuvių spaustuvė“ išleido visą pluoštą mažų knygučių apie gamtą, daugiausia rusų autorių ir pedagogų vertimų vai-

V. Kudirka © www.saltiniai.lt *Viršelis © www.lnb.lt*

kams. Spaustuvė išleido ir Prano Mašioto veikalų ir vertimų apie gyvąją bei negyvąją gamtą.

PIRMIEJI LEIDINIAI APIE PAUKŠČIUS LAISVOJE LIETUVOJE

Nuo 1918 m. leidinių apie gamtą gausėjo, o knygų rinka plėtėsi visose leidybos interesų srityse. Knygų reikėjo lietuviškai mokyklai, savišvietai, atsirado gamta besidominčių skaitytojų. Tačiau savų apie paukščius rašančių autorių dar nebuvo, vyravo vertimai iš vokiečių ir rusų kalbų.

Įdomus leidinys vaikams apie gamtą yra Maxo Geisslerio „Žaliasis miestas. Pasakojimai iš paukščių gyvenimo“ (vertė Pranas Mašiotas, Kaunas, 1928). Knygoje paukščiai ir kiti gyvūnai kalba, bendrauja, tačiau gyvena sau būdingą gyvenimą. Skaitytojas susipažįsta su tuo metu mūsų literatūroje dar retam skaitytojui žinomais paukščiais medšarkėmis, kryžiasnapiais (*kreivasnapiais*), meletomis (*žaliaisiais geniais*), grąžiagalvėmis ir gerai pažįstamais varnėnais, pelėdomis, pempėmis bei kitais. Paukščiai turi žmogiškus vardus (pavyzdžiui, šarkos vyro vardas yra Zigmas, varnėnas – Motiejus), jie kalbasi, todėl knygutę skaitantis vaikas įtraukiamas į paukščių gyvenimą ir personažus lygina su pažįstamais vaikais bei suaugusiaisiais. Žaliasis miestas su jame gyvenančiais sparnuočiais atrodo ne mažiau reikšmingas už kaimą ar miestelį, kuriame gyvena pats knygutės skaitytojas, o sužmoginti paukščiai nuo mūsų skiriasi tik savo gyvenimo būdu, bet ne charakteriais.

Šiauliuose įsikūrusi „Kultūros“ bendrovė išleido daug mokslo populiarinimo leidinėlių paprastam skaitytojui (tokių tuomet buvo didžioji dalis), keletą spaudinių skyrė gamtai ir paukščiams. Veterinarijos gydytojas profesorius Konradas Juozas Aleksa (1881–1956) parengė knygutę „Paukščiai. Jų kiaušiniai, lizdai, vaikai, kelionės“ (Šiauliai, 1926). Ketinta išleisti net kelias serijos knygutes, tačiau dėl nežinomų priežasčių sumanyto darbo baigti nepavyko. Tam įtakos galėjo turėti „Kultūros“ bendrovės finansiniai sunkumai, o gal ir kairiosios politinės pakraipos leidyklos padėtis valstybei pradėjus vadovauti tautininkams. Knygutėje randame dalykinių klaidų, pavyzdžiui, 5 psl. pavaizduotas senovinis skraidantis roplys *Ptereodon* vadinamas „senovės gadynės žvynuočiu paukščiu“. Bene pirmą kartą lietuvių kalba aprašyti paukščių instinktai, rūpinimasis palikuonimis, diskutuojama, ar jie turi jausmus, bandoma paaiškinti, kokios yra paukščių migracijos priežastys. Leidinio autorius daugiausia remiasi vokiečių autoriais, medžiagą dėsto suprantamai ir aiškiai. Nors knygutė tėra skirtingų autorių pateikiamų faktų kompiliacija, ji užpildė ornitologijos žinių spragas ne vienam skaitytojui.

Sparnuočiais susidomėjęs skaitytojas šį bei tą knygų rinkoje galėjo rasti, tačiau norint pasikapstyti giliau tekdavo skaityti užsienio kalbomis. Daugiau informacijos buvo galima rasti vidurinei mokyklai ir gimnazijai (jų būta gana daug) skirtuose vadovėliuose. Taigi visa lietuviška ornitologinė literatūra iki prof. Tado Ivanausko darbų neužima net vienos knygų lentynos.

Pirmoji kompetentingai parengta knyga apie paukščius pasirodė tik 1931 metais. Profesorius Tadas Ivanauskas parengė „Vadovėlį Lietuvos paukščiams apibūdinti su trumpu jų aprašymu ir 207 paveikslais“. Šis leidinys atvėrė vartus profesionaliajai ornitologijai Lietuvoje ir paskatino gausėti ornitologų būrį.

KADA MŪSŲ SKAITYTOJAS SUŽINOJO, KAS YRA *ORNITOLOGAS*?

Su paukščių žinovais pirmą kartą skaitytojus supažindino tautos atgimimo šauklys Vincas Kudirka laikraštyje „Ūkininkas“, leistame 1890–1905 m. Tilžėje ir Ragainėje 1000–2000 egz. tiražu ir knygnešių gabentame po Lietuvą. Laikraštyje išspausdintas linksmos istorijos „Žvirbliai“ vertimas, kurios autorius lenkų prozininkas Adolfas Dygasinkis (Adolf Dygasiński, 1839–1902, *Wroble*, pirmą kartą išleista 1894 m.).

Istorija apie žvirblius įdomi įvairaus amžiaus skaitytojams, todėl po V. Kudirkos mirties pasakojimas kelis kartus buvo išleistas atskiromis knygutėmis. Jonas Jablonskis gyrė apsakymo kalbą, vadindamas ją „kudirkine“.

Pirmojo ornitologinio pasakojimo intriga nesudėtinga. Išmanus kaimo berniukas Pranukas prie bažnyčios aptinka žvirblių lizdą ir nudažo paukštelius margai. Šventadienį susirenka žmonės ir pamato neregėtus paukščius. Čia įvyksta ornitologo Raimundo ir Pranuko žinių apie paukščius akistata. Raimundui nepadeda binoklis ir noras „naują“ paukščių rūšį pavadinti savo vardu. Nugali išdykėlis Pranukas, iš klebono pramokęs net lotynų kalbos (kalba originalo, netaisyta):

Čia buvo ir inteligentija – dvaro ponai. Kaip žmonės buvo labiau palinkę matyti tame atsitikime stebuklą, taip vėl apšviestieje norėjo čia rasti paprastas prigimtines tiesas.

Buvo ten toks pons Raimundas, kuris mokinosi aukštesnėje mokykloje ir gyrėsi savo krašto paukščius ir žoles pažįstantis. Taigi klausinėjo jį iš visų pusių:

– Pons Raimunde, kas tie per paukščiai?

Prisidėjo ponas Raimundas prie akių binoklį ir ilgai žiūrėjo į žvirbliuką, tupintį arčiausiai ant briaunos bažnyčios lango. Paskui provincijos ornitologas, atsikreipęs į būrelį klausiančių ponių, rimtai tarė:

– O, tai labai ypatingas paukštis, jis bus tarp veislės pyrrhula ir veislės fringilla! Man rodosi, aš pirmas randu tą paukštį, o dėl to galėsiu duot jam vardą pyrrhula-fringilla Raymundi.

Visi, gerbdami mokintą žmogų, klausė. Tik Praniukas, kuris mokėjo daug lotyniškų žodžių, drąsiai atsiliepė:

– Ką tamsta šneki? Tas paukštis vadinasi lotyniškai passer domesticus pictus... Juk pinxi, pictum, pingere – margint, o aš pats savo rankomis numarginau tuos paukščius lizde.

Pietų Korėjoje įrengtos dirbtinės paukščių poilsio vietos – gelbėjimosi ratas migruojantiems tilvikams

Pagal *Birdlife Australia* pateiktą medžiagą parengė Eglė PAKŠTYTĖ

Kylantis jūros lygis sukelia didžiulių problemų migruojantiems tilvikams – verčia juos valandų valandomis sukti didžiulius ratus virš vandens bergždžiai ieškant vietos pailsėti. Rastas paprastas sprendimas – iš tinklinių austrėms auginti skirtų maišų pagamintos dirbtinės poilsio salelės.

Geumo žiotys šalia Geltonosios jūros Pietų Korėjos Sočono provincijoje yra gyvybiškai svarbi vieta Rytų Azijos–Australijos migracijos taku migruojantiems paukščiams. Ji pritraukia tarptautiniu mastu globaliai nykstančių paukščių, tokių kaip šaukštasnapis bėgikas (*Calidris pygmaea*) ir rytinė kuolinga (*Numenius madagascariensis*), populiacijas. Dėl šios priežasties vietovė yra įtraukta į Ramsaro konvencijos saugomų šlapynių sąrašą. Deja, nepaisant to, dėl intensyvios pakrančių plėtros ir kylančio jūros lygio daug migruojančių paukščių apsistojimo vietų yra sunaikintos, o migruojantys tilvikiniai paukščiai savo ilgos kelionės metu neberanda vietos pailsėti.

„Stebėti per potvynį pakrantėje sukančius ratus 10 000–15 000 paukščių yra magiškas, tačiau labai neraminantis vaizdas, – sako šio projekto vadovas Chrisas Purnellis. – Tai panašu į lėktuvą, kuris, dėl tam tikrų priežasčių negalėdamas nusileisti, skraido ratais ir tuščiai eikvoja kurą. Paukščiai eikvoja savo energijos atsargas, kurios jiems taip reikalingos ilgai kelionei baigti."

Tad geriausias sprendimas saugoti, prižiūrėti, o kur įmanoma – atkurti natūralias paukščių apsistojimo vietas, arba įrengti dirbtines saleles. Be abejo, įrengti tokias vietas yra labai brangu ir dažnai ekologiškai neefektyvu, tačiau stebėdami, kaip paukščiai ilsisi ant austrių auginimo pramonės įrenginių, *BirdLife Australia* aktyvistai nusprendė tinklinius austrėms auginti skirtus maišus paversti plūduriuojančiomis salomis. Šios salos turi daug privalumų. Jų niekaip nepaveikia klimato kaitos sukeltas jūros lygio kilimas, neužlieja potvyniai, be to, jos apsaugo nuo plėšriųjų žinduolių. Klausimas tik vienas – ar jos bus patrauklios paukščiams? Šias salas pirmiausia siūlyta išbandyti trijose Ramsaro konvencijos saugomose vietovėse Australijoje, bet vis dėlto nuspręsta šiuos dirbtinius poilsio plaustus įrengti Geumo žiotyse.

Plaustai sumontuoti metų pradžioje. Tinkliniai austrėms auginti skirti maišai užpildyti dumblėtose pakrantėse surinktomis moliuskų geldelėmis. Toliau stebėta, ar šios konstrukcijos pritrauks paukščius. Gegužės 8 d. užfiksuoti pirmieji 28 tilvikai, prie kurių, potvyniui nuslūgus, prisijungė dar 15. Kitomis dienomis paukščių skaičius beveik nekito – 35 per potvynį ir dar keliolika jam atsitraukus. Bet gegužės pabaigoje dirbtinėmis konstrukcijomis naudojosi jau per 300 tilvikinių paukščių!

Šios poilsio konstrukcijos stebimos toliau ir 2020 m. bus galima nuspręsti, ar jas pašalinti, ar bandyti toliau, ar įrengti kitose vietovėse. Siekdami sumažinti plastiko ir nenatūralių medžiagų naudojimą bei paremti vietines bendruomenes ir kultūros paveldą, projekte dirbančios komandos nariai taip pat išbando įvairias Australijos čiabuvių amatininkų kuriamas medžiagas plaukiojančioms salelėms įrengti.

„Tikimės, kad šie bandymai Australijoje ir Korėjoje bus tęsiami ir atneš teigiamų rezultatų, – sako *BirdLife Asia* projektų koordinatorius Youngas-Minas Moonas. – Vietiniai verslininkai ir vyriausybinės organizacijos jau susidomėjo šio projekto rezultatais."

Red. kolegijos komentaras.

Panašių priemonių galėtų būtų imamasi ir Lietuvoje, kadangi per mūsų šalį praskrenda daugybė tilvikinių ir kitų atvirų pakrančių paukščių rūšių. Migruojant jiems pailsėti tinkamų atvirų buveinių yra mažai, todėl plaukiojantys nesudėtingos konstrukcijos plaustai (kad ir iš nendrių ar šiaudų ryšulių) galėtų būti įrengiami žuvininkystės tvenkiniuose, pamario įlankose, eutrofinių ežerų pakrantės zonose. Tai palyginti nebrangi, tačiau didelį gamtosauginį efektą suteikianti priemonė.

Neiprastos spalvos pilkoji varna (Corvus cornix). Ventės ragas, 2019-05-14 © Vytautas Jusys

Neiprastos spalvos paprastasis kikilis (Fringilla coelebs). Ventės ragas, 2019-10-11 © Vytautas Jusys

9 772029 250001

SPAUDOS RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

LOD

Parengta įgyvendinant projektą „Pažink paukščius ir savo kraštą“ (paramos sutarties Nr. 059-2NS).
Projektą finansuoja Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, skyręs 3 000 EUR metinę paramą.

Žurnalo kaina – 1,75 Eur